

Hayata Giriş

Panait Istrati
Çeviren: Bertan Onaran

Yankı Yayınları
1970 - İstanbul

KİR LEONİDA'NIN TAVERNASI

İbrail'deki 3 numaralı İlkokulun yönetmeni Bay Moissesko, "Yönetmenlik Odası"nda, diplomamı anama uzatırken şu soruyu sorduğunda on üç yaşındaydım:

— Ne yapacaksınız şimdi bu oğlanı?

Zavallı anacığım, derin bir göğüs geçirdikten sonra:

— Aman Müdür Bey... ne yapabilirim ki! Ya bir uğraş öğrenecek, ya da birinin yanına girecek...

İyi yürekli öğretmenimiz, sırtını pencereye yaslayıp bir süre, kısa, ak düşmüş sakalını çekiştirdi, bir anama, bir bana baktı, sonra gözlerini yere çevirip:

— Yazık, diye mırıldandı...

Ve birkaç saniye sonra:

— Liseye gönderemez misiniz?

— Hayır... Müdür Bey: hem dul, hem de yoksul bir kadını... Gündelikle çamaşıra giderim...

— Yazık...

Açıkça itiraf etmek gerekirse, "yazık" olacak hiç bir şey göremiyordum bu işte: tam tersine, çocukluğumun en güzel yıllarını alıp götüreren bir angaryadan kurtulduğum için mutluydum.

En yüksek numarayı aldığım **okuma** derslerinin dışında, okulu hiç bir zaman sevemedim, başarılı bir öğrenci olamadım. Yardımıyla ilkokulu bitirdiğim Bay Moissesko, büyük bir inatla beni geleceği parlak bir öğrenci sayar, denetmenler geldi mi hemen beni çıkarır, birşeyler okuturdu.

Ve bu, kendini eğitime adayanlara, çocuk ruhundan hiç mi hiç anlamayan, çocukları asker borazanıyla, kamçıyla kamçılara yetiştirmeye çalışan cadaloz karılara güzel bir derstir aslında.

O çağda, ilkokul öğretmeni bir çocuğu alır, birden dörde kadar okutur, bitirme sınavlarında başarı gösterenleri kendinden sonraki öğretmene teslim ederdi. Yedi yaşında birinci sınıfa başlarken, yok yere hepimizi pataklayan

bir yamyamın eline düşme talihsizliğine uğradım. Sonuç: sınıfın yarısı okuldan kaçardı. Ya bataklıklara gider, ya da, mevsim kışsa, kızak kayardık. Tabii çaktım o yıl, ve ertesi yıl, birinciye taş çıkartan bir kaçığa düştüm. Kulaklarımızı koparır, cetvelle vura vura ellerimizi kanatır, tokatı attı mı burnumuzdan kan getirirdi. Çoğu kez, kuru mısır taneleri üstüne diz çöktürür, saat on ikiden ikiye kadar öğle yemeği yedirmezdi bize. Koca bir yıl, hemen bütün sınıf **kaçtı**.

Üçüncü yılın başında, biz hâlâ alfabedeyken, birinci sınıfları okutma sırası okul yönetmenine geldi. O gün, gözümüzün önünde gerçekleşen yöntem değişikliğini ömrüm boyunca unutmayacağım. Ders başladığında ne bağrış çağrış vardı, ne gözdağı. Bay Moissesko bütün “kalınkafalıları” topladı, sınıftaki sıralardan birine oturup sordu:

— Ee, sizler okuma yazma öğrenmek istemiyor musunuz, öyle mi?

— Hayır, efendim, hayır! Öğretmenlerimiz bizi dövüyordu, onun için okuldan kaçıyorduk!

— Peki, çocuklar! ben parmağımı bile değdirmeyeceğim size, ama derslerinizi öğrenmezseniz, Eğitim Bakanı beni işten atar, bunu da bilmiş olun. . . Böyle davranırsanız ekmeğimden olurum. . . Benim işe yaramaz bir öğretmen olduğuma karar verirler. . .

— Hayır, efendim, bütün derslerimizi öğreneceğiz!

Gerçekten de öğrendik. İyi yürekli Bay Moissesko’nun klavuzluğunda, tıkr tıkr sınıfları geçip dördüncü sınıfa geldik.

Tanrı rahmetini esirgemesin! Yeri cennet olsun! Ona rastlamasadam, suçlu çocukların gönderildiği hapisanelerden birini boylardım herhalde. Şimdi kalkıp yedi yıllık liseye başlamak, çok daha korkunç yamyamlarla karşılaşmak, bütün gençliğimi öğretmenlerin kendilerinin bile ne işe yaradığını bilmediği olgunluk sınavını verecem diye kafa patlatmak bana hiç de iç açıcı gelmiyordu doğrusu.

Ama, yolda, sızlanıp duruyordu:

— Hey Ulu Tanrım. . . Belki gerçekten de yazık, ama ne gelir benim gibi yoksulun elinden!

— Üzülme, anneciğim, dedim. . . Göreceksin, tek başıma, gönlüme göre bir patron bulacağım kendime!

Ve buldum. . . Hem de tek başıma. . . Pek gönlüme göre değildi, ama zararı yok.

Yazın geri kalan kısmını, her zamanki gibi, Baldovinsti’de, Angel ve Dimi dayılarımın yanında geçirdim. Angel Dayı’mdan meyhanecilik öğreniyordum. Dimi Dayı’mlysa, unutulmayacak anılar elde etmek üzere, özgürlüğümün son demlerinin tadını çıkarıyordum. Dimi Dayı’m, daha sabah serinliğinde tüfeğini omuzuna vurur, üzümle talan eden ardıçları vurmaya giderdi. Ben de, azarlanıp eve yollanmaktan korkan avköpeği gibi, gizlice

ardına düşerdim. Akşamlarıysa, taze mısır kızartır, ağustos böceklerinin konserini, kurbağaların vıraklamasını, köpeklerin ulumasını dinlerdim. Yemekten sonra, hava güzelse, Dayı'mla birlikte otlağa giderdim; Dayı'm orda otlayan atları gözler, durmadan sigara içer, öbür köylülerle hoşbeş eder, yıldızlara bakarak saati anlardı; bense, onun **kepenek**'ine sarılır, mışıl mışıl uyurdum.

Gündüzün kavurucu sıcağındaysa, bir bodrum kadar serin olan Angel Dayı'nın meyhanesine sığmırdım. Ortalığı sular, süpürür, bardakları yıkar, şarap fıçılarında musluk deliği açmayı öğrenirdim. Dayı'm beni seyredir:

— Aferim be oğlum, derdi, seni hiç yanımdan ayırmak istemezdim, çok iyi beceriyorsun bu işleri; ama akıllıca bir davranış olmazdı böylesi: çocuk dediğin, hısım akrabasının yanında şımarır, dikkafalının biri olur. İnsan, ancak yabancıların yanında öğrenir adam olmayı. Ama soysuzun birine hizmet etme sakın. Eliaçık, gönlü zengin bir işveren ara. Bulunca da canla başla hizmet et! Hele tırtıklamaya sakın alıştırma kendini, ticarete en zararlı, en uğursuz şey budur. Canın şeker istedi mi doğruca efendine git, gözünün içine bakarak: “Pierre Usta, de, bugün benim canım şeker yemek istiyor!” Çıkarıp birkaç metelik verirse, git al ve ye şekerini; vermezse, sabret!

Hüzünlü bir ekim sabahı, annem işe gider gitmez, ondan habersiz ben de yola koyuldum. Yoksulların amansız bir kavga verdiği er meydanına doğru atılmış ilk adımlarımdı bunlar. Yüreğim kabarmıştı, çünkü o başıboş çocukluk yıllarımın geride kaldığını biliyordum. Yanımda yöremde akan oluk gibi kana, gözyaşlarına, anacığımın çektiği zahmetlere rağmen tadını çıkararak yaşadığım neşeli çocukluk yıllarım sona ermişti. Şimdi artık kendi başımın çâğresine bakmak, anama yük olmamak, hattâ, elimden gelirse, zaman zaman “getirip iki lokma bir şey katmak istiyordum soframıza”.

Bu arzu nicedir içimi yakıyordu zaten. Daha okula giderken, kış günleri, mağaza önlerinde titreşen, mallarını överek müşterilerin eteğine yapışan mosmor yüzlü, çatlak elli yavrucakları seyredirdim. Eve öteberi alırken durur, uzun uzun konuşurdum onlarla, çektikleri acıları bilir, onları kendimden üstün bulurdum:

— Daha şimdiden çalışıyorlar, derdim kendi kendime; anaları babaları onların yükünden kurtulmanın sevinci içindedir mutlaka. Gelecek yıl, ben de onlar gibi yapıp çalışacağım.

O yıl gelmişti işte. Ve leş gibi bir çuval parçasından yapılmış önlüklerle örtülü bu minicik göğüslerin her birinden ne türlü ahlar yükseldiğinden habersiz, yiğitçe, hattâ gururla iş aramaya gidiyordum, **iş bulmaya**, ve akşama anneme bu sevinçli haberi vermeye.

Gelişigüzel dolaşmıyordum sokaklarda. Ne aradığımı biliyordum, her yönden kendime uygun bir taverna bulmuştum kendime. Her şeyden önce, bir Yunan meyhanesiydi bu. (Angel Dayı, “genellikle Rumen'lerden daha eli açık olan Yunan'lıların” yanında çalışmamı salık vermişti.) Ayrıca, patron bekârdı.

(Yanlarında çalıştırdıkları çocukları sabahtan akşama döven, bebeklerinin boklu bezlerini yıkatan patron karılarından nefret ederdim çünkü.) Ve son olarak, meyhane, benim sevgili Tuna'ya yakındı!

Dünyayı verseler o manifatura ya da bakkal dükkânlarından birinde çalışmak istemezdim; buralardaki oğlanlar, sabahları, yarım çuval erzağın doldurulduğu sandıkları kaldırıma taşımak, akşam yeniden içeri almak, yoldan geçen köylülerin ardından koşmak, külâhlarını kapıp kaçmak, böylece adamları alışverişe zorlamak için paralanır dururlar.

Gerçi, seçtiğim işin, yani meyhaneci çıraklığının da kendine göre dertleri vardı. O pis kokulu bulaşıklarla, dükkânın akşamüstü değil de, gece yarısı, hattâ sabaha karşı kapanışından başka, bir de şu korkunç **hruba**, zavallı çırakların ecel terleri dökerek günde belki yüz kere geçmek zorunda oldukları duvarları ıslak, havasız dehliz vardı: sarhoşun birinin, elinde para, patronun gözü önünde istediği bir bardak “buğulu” şarap için, istesen de istemesen de oradan geçmek zorundaydın. Söylendiğine göre **hruba**'lar, gece yarısına doğru, çırağın elindeki mumu söndürüp sırtına çullanan hayaletlerle dolardı. Yamakların çoğu ordan geçerken düşüp bayılırdı. Korkudan ölenler bile vardı.

Bütün bu korkunç öyküleri ben de biliyordum, Angel Dayı beni uyarıyordu:

— Hayalet falan yoktur orda! Mum, havasızlıktan söner. Yerdeki, kolayca tıkanan hava deliklerinin açık kalmasına çalış. “Buğulu” şaraba gelince, ancak çok sıcak günlerde, buz olduğu zaman istenir. Dolap beygiri gibi gidip gelmek istemiyorsan, kurnazlık et: küçük bodruma, hemen elinin altına, koca bir kap buzlu şarap yerleştir; “ta yedi kat yerin dibine” indiğini göstermek üzere de azıcık oyalan; fıçdaki “basıncı” vermek içinde, bir parça gazoz yetişir; al sana “buğulu ve buzlu” şarap. Ama gözünü aç: sakın “işten anlayan” müşteriye böyle bir oyun oynamaya kalkma.

Bundan otuz yıl önce, Riva sokağı – bugün adı değişmiş olabilir – Süvari Alayı caddesinden başlayıp, Tuna'ya bakan yaylada biten daracık bir koridordu. Kıyı anlamına gelen Riva adı da bundan ötürüydü zaten. **Karaköy** mahallesinin tam ortasına rastlayan, gelen geçeni bol bir sokaktı; bu mahalledeyse, tıpkı **Kodin**'de sözünü ettiğim **Komorofka** mahallesi halkı gibi aslında kimseye zararı dokunmayan, eğlenceye düşkün Yunan'lılar otururdu.

Karaköy mahallesi, akıllı uslu neşesi, yetmişiki ırktan oluşmuş halkıyla ilgimi çekmekteydi: avucumun içi gibi bilirdim onu; orda dolaşırken, gidip görmek için yanıp tutuştuğum ve ancak fotoğraflarla basma resimlerden tanıdığım Boğaziçi kıyılarını, alınma yazılmış o yeryüzü cennetini düşünürdüm. Canlarının çektiği gibi yaşayan düşçü Yunan'lılar; ciddi yüzlü Türk'ler; insana Tanrı'yı unutturup Cehennem'i sevdirecek kadar çekici ve şehvetli, yay gibi çekilmiş kalın kaşlı, güzel gözlü, dalgın bakışlı, etli butlu, hoyratça seville seville karaca kadar ürkekleşmiş genç kadınlar vardı bu mahallede.

O çalgın özgürlük perşembelerimde, para kazanmak için İbrail'e gelmiş, anayurtlarının özlemiyle yanıp tutuşan, ve yaban illerinde göçüp gidenlere iki kat hüüzünlü gelen mezarlıklarımıza gömülen bu tutkulu ulus temsilcileri arasında saatlerce dolaşırdım.

İlerde, **Kira Kiralina**'yı yazarken kullanacağım çerçeve ve havayı oluşturan bütün o şehvet dolu izlenimleri burda edindim ben. İbrail'li kocakarılar, içi yanan sevdalı kızları işte bu mahalleye ya da – Türk'lerin çoğunlukta bulunduğu **Çetatzuye** mahallesine yollarlardı:

— Hadi kızım, derlerdi ona, bağrın yanıyorsa, doğru **Karaköy**'e ya da **Çetatzuye**'ye! Kentimim en ateşli delikanlıları bu mahallelerdeydi. Nedendir bilmem, Hanya'yı Konya'yı anlayıp dünyayı öğrenmek üzere işte burayı seçtim.

Kir Leonida'nın şarapları ve yemekleriyle ünlü meyhanesi, **Riva Sokağı**'nın ortalarına doğru bir yerdeydi ve bir ana kraliçe gibi, kırk yıllık erkekçe eğlenme geleneğinin üstünde oturmaktaydı. Kir Leonida'nın babası Barba Zanetto'nun kurduğu bu Yunan "krasma"sı bir yığın servetin doğuş ve batışını görmüştü. **Gizuroy** (uykusuz adam) adı takılan iriyarı, kambur bir adam olan Zanetto artık yalnız geçmişini anlatarak yaşıyordu. Oğlu tarafından yönetilen şimdiki zaman, yaşamak istediği bir zaferin silik imgesinden başka bir şey değildi onun için.

Ben onun son demlerine yetişecek, yamacında on altı ay yaşayacak, Yunanca öğrenecektim.

Oraya vardığımda saat sekize geliyordu. Gururlu ve kararlı bir adam gibi daldım içeri.

Meyhanede misk gibi bir yemek kokusu, Batı'nın hemen hiç kullanmadığı o nefis maydanozu ve kerevizi bol bir yahni kokusu vardı. Aşçı, uzun, ak bıyıklı, **kleftis** (haydut) bakışlı, dev bir ihtiyardı. Tencerelerle, paralarıyla oynayan bankacı gibi oynuyordu, bana şöyle bir bakış göndermekle yetindi. Dükkân geniş ve temizdi. Patronun kocaman masasındaki dağ gibi sebze ve et yığınının başındaki ben yaşta iki oğlan hızlı hızlı patates ayıklamaktaydı. Bin bir çeşit şarap ve rakı şişesinin ışıldadığı tezgâhın ardında oturan kasadar gazete okumaktaydı. Müşteri yoktu. Uzaktan tanıdığım Kir Leonida da.

Selâm verdim. Çalıştırdığı çocukların anasını ağlatan bizim ünlü kasadar, şöyle tepeden süzdü beni:

- Ne arıyorsun, ufaklık?
- Kir Leonida'yı.
- Yok burda. Ne istiyorsun ondan?
- Kendisiyle görüşeceğim.
- Bana da söyleyebilirsin derdini.
- Hayır, efendim, teşekkür ederim. Bekleyeceğim.

Kasadar gazetesine döndü. Dışarı çıktım. Bu katı yürekli köylünün ne korkunç bir herif olduğunu bilseydim, tabanları yağlar, bir daha dönmemesine kaçıp giderdim.

Bir süre, kaygılı kaygılı dolaştım: meyhanede iki çocuk vardı demek; kasadar ve patronla birlikte, dört kişi ediyordu.

— Beni işe almamaları mümkündür, dedim kendi kendime.

Ama az sonra, bu korkunun yerini, iliğimi kemiğimi donduran bambaşka bir duygu alverdi.

O sırada, ırmak kıyısına oranla epey yüksekçe bir yerindeydim yaylanın, sevgili Tuna'mı ansızın karşımda görünce, az sonra satacağım özgürlüğüm geldi aklıma. Kapalı gökyüzü, kumlu Tuna, yasa bürünmüş söğütler, acı birer çığlığı andıran gemi düdüklere, ve ölüm çanları gibi limanı dolduran araba gürültüleri... Derken, incecikten bir yağmur başladı...

Acımasız bir **heyecana** kapıldım. İçimde birşeyler kırılmıştı sanki. Yenilmesi olanaksız bir düşmanın beni dünyadan, anamdan, yaşamdan koparıp almak için pusuya yattığını sanıyordum.

Göz açıp kapayıncaya dek, zavallı anacığma yardımcı olma tasarımı yüz üstü bıraktım, devekuşu adımıyla limana giden patikadan aşağı koyverdim kendimi, limana geldiğimde yağmur boş yük vagonlarından birine sığınmaya zorladı beni. İçeri girince bir de baktım ki yalnız değilim. Köşelerden birine büzüşmüş sekiz on yaşlarında küçük bir kız, lime lime olmuş entarisini yamamaya uğraşıyordu. Tahıl artıklarını toplamaya gelen kızlardan biriydi. Yanında, içinde bir avuç tahıl bulunan bir torba, küçük bir süpürge, bir de faraş vardı.

Ansızın ortaya çıkışım taş gibi dondurmıştı kızı. Yamamayı bırakmış, gözlerini dikmiş, köpeklerin kuşattığı dişi bir kedi gibi bana bakıyordu.

Kızı daha çok korkutmamak ve sonunda yine yağmur altında kalmamak için, vagonun kapısında durdum, ona hiç bakmamaya çalıştım. Ayrıca, orda oluşu hiç de garip değildi: aynı ortamın çocuklarıydık, ve ben, daha o yaşta, analı babalı ya da evsiz çocukların yoksulluğunu çok çok iyi biliyordum. Bakmıyorum dedim ama, yine de, zaman zaman, kaçamak bir bakış atıyordum ona. Yeniden yamaya koyulmuştu; tozlu topraklı, incecik yüzüne düşüyordu sarı saçları. Parmakları soğuktan şişmiş, bütün vücudu zangır zangır titriyordu.

Bir süre sonra yağmur dindi. Benim tek bir düşüncem vardı: hemen eve dönmek: "Eve, anacığımın yanına dönmek..."

Tam vagonun kapısından atlayacağım sırada küçük kıza dönüp:

— Neden orda oturmuş, bu soğukta entari yamıyorsun? dedim. Kimin kimsen yok mu senin?

— Anam var, ama kör... Tahıl toplamaya geldiğimde bir yerimi yırtarım hep bu vagonlarda.

Sonra, hafifçe gülümseyerek:

— Sen hiç tahıl toplamaz mısın?

— Toplarım elbet. . . dedim yanaklarım kızarak.

Ve sonra, “eve”, “anacığım” değil, dosdoğru Kir Leonida’nın tavernasına koştum.

Patron gelmişti. Sinekkağıdı tıraşını yeni çekmiş, züppece giyinmiş, bıyıkları meydan okurcasına burulmuş, paltosu omuzundaydı; sağlığı da, varlığı da yerinde, otuz yaşlarında bir çapkındı.

Tezgâhın başında, önünde bir bardak içki, iki dostuyla birlikte kahkahalar atıyordu. Başkalarının yanında konuşmaya çekindiğim için dışarda bekledim. Az sonra kapıya çıktı, beni görünce:

— Bu sabah beni arıyan sen miydin? dedi.

— Evet, Bay Leonida.

— Ne istiyorsun bakalım?

— Yanınızda çalışmak.

— Yanımda çalışmak mı? dedi şaşkın şaşkın. Ve kalkıp böyle tek başına geliyorsun ha? Daha önce çalıştın mı hiç?

— Hayır. Okulu yeni bitirdim.

— Gördün mü bak: hele senin gibi çaylak oğlanları ellerinden tutup da getirirler. Ne konuşayım istiyorsun seninle? Anan baban yok mu?

Barba Zanetto’nun biricik varlığı olan Kir Leonida İbrail’de doğmuştu, Rumence’yi anadili gibi konuşuyordu ve her Yunan’lı gibi kendini beğenmişti. Yaşımın küçüklüğüne rağmen, onun bu **katzauni** yanını sezdim, ve ben de bir Rum, daha doğrusu yarı Rum olduğumdan! bir Rumen anadan doğduğumu, ama – ben beşikteyken ölen – babamın Rum olduğunu söyledim, hem de **Selânik’li** diye belirttim.

— Annemden habersiz geldim. Rum’ların yanında çalışmak, baba dilimi öğrenmek istiyorum.

Yunanca öğrenmek istediğim, tıpkı yeryüzünün bütün dillerini öğrenmek isteğim gibi doğrudu; ama başka bir ulusu yererek ya da küçümseyerek belli bir ulusu göklere çıkarmak gibi bir bayağılığa ömrümün hiç bir çağında, çocukluğumda bile düşmedim: melez olarak geldim ben dünyaya.

Zayıf yerinden vurulan Kir Leonida hindi gibi kabardı:

— Peki, dostum, peki: seni işe alacağım, baba dilini öğreneceksin, ama çalışma koşullarını ancak ananla konuşabilirim. Yarın birlikte gelin bana.

Benim “iyi haber” evi ağlama duvarına çevirdi.

— Ben, onca zahmete ve dulluğuma rağmen, bütün gençliğimi seni “yaban elinden” kurtarmaya harcadım, gene de bir işe yaramadı; kurtaramadım seni! . . . Ah, Ulu Tanrım ah! yeryüzünde benim gibi ana koma, hepsinin canını al emi! . . .

Ertesi gün pazardı... Yıllık bir pazar... “Yabancıların kapısını çalmaya” gittik. Yüreğim, bir avcının elindeki kuş gibi çırpınıyordu. Yer yarılacak, diri diri içine gömülecektim sanki. Beti benzi solan anamsa, tabutunun son çivisini çakmaya hazırlanır gibiydi.

Bu durumun açıklamasını yalnızca bir ananın oğluna duyduğu sevgide, oğulun da yitmek üzere olan özgürlüğüne duyduğu tutkuda aramamak gerekir. Bunların dışında, bir de, hepimizi kamuoyunun kölesi yapan şu “mahalleli ne der” korkusu vardı.

Mahalleli, bir oğlanın ana baba sözü dinlemesini, uslu olmasını, yerleştirdiği yerde kalmasını, ordan oraya koşmamasını ister. İyi bir çocuk, yanında çalıştığı adamın gaddarlığına katlanmalı, sonra kendisi de katı yüreğinin biri olup çikmalıdır. Budur işte konu komşunun görüşü; hattâ, **efendinin vurduğu yerde güller açar** diyecek kadar da ileri götürürler işi.

Kir Leonida'nın meyhanesinden içeri girerken, anamla ben, kenar mahallelerin insanının omuzuna bindirdiği yükün farkındaydık: işe girdikten sonra, ne olursa olsun orda kalmak, her şeye katlanmak, anamı utandırmamak zorundaydım. Anacığımın, başkaları için söylenen şu “Hah, bizimki gene patron değiştirdi!” lafını işitmemesi gerekiyordu.

Hey gidi patronlar, hey! Sizin de, evrensel köleliğe dayanan işlerinizi ayakta tutan kölelerinizin de canı cehenneme!

Analar babalar, genellikle, dört duvar arasına kapatılan bir çocuğun ne büyük sıkıntılar çektiğini akıllarından bile geçirmezler, ama çocuk – her türlü önyargıdan uzak, yalnız içgüdülerine boyun eğen bir varlık olarak – daha ilk adımda önünde açılan uçurumu hisseder, başkaldırır ve hem işverene, hem ailesine kin beslemeye başlar.

Her çocuk devrimcidir. Onun aracılığıyla, evrenin bütün yasaları yenilir, çocuk olgun adamın bu yasaların karşısına diktiği ahlâk, ince hesap, aşağılık çıkar gibi şeyleri yerle bir eder. Çocuk, dünyanın hem başlangıç, hem de bitim noktasıdır; ona ayak uydurduğu için yaşamı yalnız çocuk anlar, ve ben dünyanın düzeleceğine devrimler çocuk yüzlü olduğu gün inanacağım ancak. İnsanoğlu, çocukluktan çıktığı an canavarlaşmakta: kendine, ikiyüzlüce, yeni bir kişilik ekleyerek yaşamı yadsımaktadır.

İnsanlık, evrenin binlerce yıldır kendisine anlattığı şeylerden ders aldı mı?

Tıpkı Orta ya da Eski Çağlarda olduğu gibi, yerleşmiş toplumsal kurumların hiç biri yaşamı anlamamakta, hiç bir yasa onu korumamaktadır; keyfilik ve sersemlik eskisinden daha büyük bir güçle egemendir.

Bin bir duygulanımla titreşmekte olan, yaşama susamış bu körpe yaratık, çocuk, bilgisizliğin ve bencilliğin göbeğinde yüzen, ellerine geçtiği an kemiklerini kıran insan biçimindeki yamyamların eline teslim edilir. Bu hayvan suratlı şey, çocuğun gün ışığına, dalların hışırtısına, dalgaların şırıltısına, insanın yüzünü okşayan melteme, kuşların cıvıltısına, sokaklarda konuşan kediler-

lerin köpeklerin özgürlüğüne, çiçek kokulu tarlalara, tenini yakan kar'a, gözlerini kamaştırın güneşe, akıl sır erdiremediği ufka, belini büken sonsuzluğa hasret bir yaşam tomurcuğu olduğunu nereden bilecek? Çocukluğun insan ömrünün en tatlı mevsimi olduğunu, ve mutluluk içinde bile kalıcı olmayacak şu insani yapının temellerinin **ancak** bu mevsimde atılabileceğini nereden akıl edecek? Oysa, bütün yapının gümbür gümbür yıkılmasını istemiyorsanız, **bu temellerin iyilik, yalnız iyilik üstüne oturtulması** gerekir!

İnsanların çoğu çocukluğunu dayak yiyerek, bin bir yoksulluk içinde, itilip kakılarak, yasaların diktiği boğucu kalelerde geçirirken, yaşamın temeli iyilik üstüne oturtulabilir mi hiç? Ey efendiler, söyleyin bana, sizin o ünlü "düzen"iniz doğa yasalarıyla çelişen yamyamlıklar üstünde otururken, nasıl şaşmalı yeryüzünün hırsızla, katille, dolandırıcıyla, pezevenkle, tembelle, düzen düşmanıya dolu olmasına?

Ve ey o güzelim çocukluğu yiyip yutan devler! meyhaneciler, bakkallar, manifaturacılar, kapkara ruhlu büyük toprak sahipleri! yasaları yapan sizlersiniz, akademileriniz, ahlâk kürsüleriniz, kulakları sağır eden çan sesleri arasında insanlara acınması gerektiğini salık veren Kiliseleriniz, Meclisleriniz var! Ve aslında son derece güzel olabilecekken elinizle sakarladığımız yaşam konusunda olduğu gibi, bir çocuğun gönlünde yatanları da hiç mi hiç bilmezsiniz.

— Gelin bakalım. Ee, anacığım, sizin mi bu yumurcak?

.....

Zavallı Kir Leonida. Zamanımızın bütün zavallı Kir Leonida'ları. Ne bilirsiniz siz bir ananın, bir yavrunun ne demek olduğunu? Tek bir güneş ışığında gizlenen dünyalardan haberiniz var mı sizin? ya bir karınca yuvasındaki didinmelerden? yüreği kan ağlayan bir ananın tuttuğu göz yaşlarından, işe yerleştirilen bir çocuğun yüreğinde filizlenen sonsuzdan?

.....

— Yıldı yüz frank, bir takım elbise, bir çift ayakkabı, bir şapka, Büyük Yortu ile Noel'de birer gün izin.

.....

Günde on dokuz saat çalışacak, terleyecek, oraya buraya koşacak, ya da ayakta dikileceksin (yani sabahın altısından, gece yarısı bire dek).

Hayvanca lâflar, eşekçe küfürler, acımasız eziyetler, sayısız sille tokat da cabası.

Dökülen sayısız gözyaşları, akla gelmedik gürültü patırtılar, uçup giden düşler.

Kaçıp gitme arzusu.

.....

Hepsi bu kadar mı? Hiç bir ödül yok mu bütün bunların karşılığında? Tek bir avuntu yok mu? Tek bir dost? O acıması çocukluk yıllarının acısını

dindiren hiç bir şey yok mu?

Olmaz olur mu canım; var elbet, hem de nasıl!

Her şeyden önce, haksızlık yoktu: Kir Leonida iyi yürekli bir adamdı. Değersiz, boş, bin bir pislige göz yuman bir insandı, ama kendisi iyiydi. On altı aylık hizmetim sırasında, ondan, az sonra anlatacağım gülünç koşullar içinde, o da pek ağır olmamak üzere, tek bir tokat yedim.

Ama benim en ağrıma giden şey tokatlar değildi.

Yüzünü mendiline gömerek çıkıp giden anamın ardından, beni dünyadan, sokaktan, kedilerle köpeklerle dolu, aydınlık **strada**'mdan ayıran bir Çin Seddi, Kir Leonida'nın tavernasının duvarları yükseldi dört bir yanımdan, ve boynumda insani yaşamayı yokeden "bir yamak önlüğü" bana düşmanca bakan bir dükkânın ortasında kalakaldım.

Hapisane, hapisanedir; oraya kapatılan adam, özgürlüğünün elinden alındığını bilir.

Peki, ya birinin yanına yerleştirilen çocuk neyi bilecek? Oraya çalışmaya geldiğini mi? Hayır. Bilmesi gereken şey, kimse söylemese de tek başına öğreneceği şey, yasaların yetişkin insanlara bile reva görmediği korkunç bir yorgunluğun ardından, iş bittikten sonra dışarı çıkabilme, karanlık geceyle, düşünceleriyle başbaşa kalabilme hakkının kendisinden, yani özgürlüğe susamış bu minicik düşçüden, yaşama doğru ilk adımlarını atan bu insan taslağından esirgendiğidir.

Koltuklarının altında bir somun ekmek, yorgunluktan bitkin halde, toz toprak ya da çamur içinde, akşamları evlerine dönen işçilere bakar, kendi kendime:

"Ben de onlar gibi sabahın altısında kalkıyor, akşama değil, gece yarılarında dek uğraşıp didiniyorum: peki, onlar gibi, akşam olunca anama, evime dönme hakkım yok mu benim?" derdim.

Hayır. Gerek ben, gerek bütün öbür meyhaneci çıraqları, sıcak aile ocağına veda etmek, bugünkü yasaların çizdiği ölçüye göre iki günlük işi bir günde yapmak zorundaydık. Arasına, öğleden sonra ya da gece geç vakit kısa bir mola versek bile, bunu tepeden tırnağa hakedilmiş bir dinlenme değil, sütçü beygirleri gibi ayakta uyuklamaya harcar, ve tabii ardından bir temiz azarlanırdık.

Çaylaklığımdan ötürü omuzuma yüklenen bulaşık işinden başka, boş kalan zamanlarımda, iki yüz fıçı şarap, rakı, likör, hattâ yağ ve sirkenin adını sanını bellemek zorundaydım; **hruba** denen yeraltı dehlizinin girdisini çık-tısını öğrenmek; daha rengini görür, kokusunu alır almaz tanıyabilmek üzere, düzinelerle şarap ve içkiyi tanımak zorundaydım.

Elyordamıyla ilerler ve her saniye düşüp boynumu kırmaktan korkarken, küçük bodrumla kocaman **hruba**'nın kaygan ve kırık seksen merdiveninde beni itip kakan kasadarm katı yürekliliğimi ömrüm boyunca unutmayacağım.

Ve önlüklü bir çocuk gördüm mü, zifiri karanlık bodrumda, fiçılar arasında dolaşıp ağzının içinde birşeyler geveleyerek sözümona bana bir şey “öğreten” bu türediyi hatırlayacağım:

“Bir, iki, beş, on dört, otuz numaralı fiçılar, yeni şaraptır. Şu, şu numaralar bir, iki, yedi, on, yirmi yıllık şaraplardır. Şu fiçılar, fazla “basınç”tan ötürü, musluk atar. Şu şarabın nefis bir “tadı” vardır. Beriki “kaymak bağlamış”tır; şurdakiyse “çiçeğe durmuş”tur. Dikkat et, yoksa hapı yutarsın! Şimdi gelelim renklere: şunlar beyaz şaraplarla kırmızılar; az ilerde, amberler, misketler, “pelin şarapları”¹ var.

İçki ambarında da aynı kötüniyet gösterisi:

“Vişne, pancar, nane likörü, rom, konyak, ince konyak, ananas likörü, **mastika**, Chio **mastikası**, vb. Ancak getir dediğim zaman getirirsin bundan, ama getir derken göz kırparsam, sakın elini sürme. Şurda eski rakılar; şurdaya yeniler var. Bunları birbirine karıştırdın mı, hiç gözüme gözükme.”

“Ve seni ambara ya da **hruba**’ya yolladım mı, “eşsek osurana dek” döneceksin. İş sırasında çişin gelse bile, kendini tutacaksın.”

Ama meyhaneci çırağının katlandığı bu işkence (başka bir gün zanaatçı çırağının çektiklerini de yazacağım), bir sürü dayığa ve göz yaşına patlayan bu yıldırmandan kurtuluş, haksızlıklarla dolu dünyanın o kalın kafasında kendine göre bir özür bulmaktadır: “Ne yapalım, insan bir işi iyice kıvrana dek böyledir bu” der bu acımasız dünya.

Oysa yorgunluktan ve uykusuzluktan ayakta sallanan bir yavrucağa işkence etmenin verdiği zevke, o hiç bir işe yaramayan eziyete özür aramanın gereği var mı?

İşimin başdöndürücü hızı içinde, o dağ gibi tencere, tabak, çanak, bıçak, çatal, kaşıkla boğuşurken, patron, kasadar ya da çılgın Barba Zanetto tarafından pataklanmak istemiyorsam, beklenen her şeyi yerine getirmem gerektiğinden, yorgunluk ve uyku, gürültü ve patırtı arasında kısa zamanda ulaştığım elçabukluğa yeniliyordu. Hele bu zirdeli ihtiyar, günün her saatinde, kafamıza bir tabak fırlatabilirdi. Öğleden sonra ya da akşam, her şey yoluna konduktan sonra, damarlarımızda binlerce toplu iğne dolaşırken ve kurşun gibi ağırlaşan vücudumuz ha yıkıldım ha yıkılacam derken, o müthiş ayakta uyuklama başlardı. O vakit, patronların gidip bir yere uzanmasına ya da bir iskemleye çökmesine izin vardır. Bizeyse, böyle bir dinlenme bile yasaktır. Bizler taştan, topraktan, odundan, demirdeniz çünkü.

“İzmir”in İ’si gibi dikili, kulağımız kırışte, günümüzü her an ayağımızın sürçmesini bekleyen kasadlarla, her saniye, en olmayacak işler için bizleri sağa sola koşturacak, “dükkânın temel direği” üç beş ayyaştan ayırmazdık. İçimizden birinin yorgunluk akan gözkapakları kapanmaya görsün! Elektrik

¹İçine pelin yaprağı atılmış şarap.

akımına benzer bir fiske “suçlu”nun burnuna iner, zavallıyı, acımasız heriflerin gülüşmeleri arasında, hoplatarak uyandırır. Çırac arkadaşlarımın deyişiyle, bizim “Köylü” kasadarın en zararsız şakasıydı bu. Ama bu zararsız “şaka” bilmem kaç kez burnumu kanatmıştır.

Aşağılık herif, bu uyuklamalar sırasında vücudumuz mobilyalardan birine yaslandığı, elimiz kolumuz gevşediği anda bize **hızlı bir oyun oynar**, parmaklarımızın arasında bir kağıt sıkıştırıp tutuşturur, dolayısıyla parmaklarımız cayır cayır yanardı. Ya da, bacaklarımızın düşecek kadar gevşediğini görünce, dizlerimizin arkasına vurup bu işi kolaylaştırır. Bir anda yere serilirdik. Bunlardan başka, yüzüme soda sıkmak ya da ensemize **kaşıntı tozu** ekip bizi saatlerce kaşındırmak da vardı.

Sinirlerimizi perişan eden bu eşek şakaları, bizim “Köylü”yle takımını kırıp geçirirdi. Kir Leonida ya bütün bunları görmez ya da görmezlikten gelirdi. İçimizden biri kafa tutmaya ya da ağlamaya kalktı mı, sonuç daha da kötü olurdu: en kaba küfürler, tekmeler tokatlar, angaryalar yağardı başımıza. Kasadar, ansızın, **hruba**’nın, avlunun ve ambarların süpürülmesi, ayakyolunun temizlenmesi, pencerelerin silinmesi, fiçilerin kaynar suyla yıkanması, bodrumdan odun çıkarılıp kesilmesi gerektiğini hatırlatırdı.

Bizim **Çalışma Nişanı**’mız da buydu işte. Çocukluğumuzun en güzel yıllarını yiyip içme hastası dalgalılara uşaklığa harcıyor; sabah karanlıktan gece yarılara dek sendeleye sendeleye sağa sola koşuyor; yatarken de, kalkarken de tokat yiyorduk. Oysa Pazar günleri, bayramlarda, bayramlıklarını giyip **dışarda** dolaşan, kemancılarla birlikte kendilerine şölen vermek üzere bizim meyhaneye gelen insanlar vardı. Güneşi, akarsuları, ormanları, insanın başını döndüren eğlenceleriyle bir dünya vardı; bizlerinse kimsecikler farkında değildi, ve tabii bizler de hiç bir şeyin farkında değildik. Su içilen bardak, yemek yenen çatal gibiydik: kim dönüp de bakar bu nesnelere? Kullanıldıktan sonra n’olduklarını kim sorar? Kim döner de bakar bir meyhaneci çırağına?

Oysa. . .

Daha ilk gün – ben, insanın midesine bulandıracak kadar pis bulaşık teknesinin başında cebelleşen kirloşun biriyken – üstü başı dökülen bir **sakacı**, günlük onuncu bardağımı yuvarlarken farkettiler beni:

— Bak hele! dedi beni tepeden tırnağa süzerek; yeni bir oğlan aldınız ha?

Ve nedendir bilmem, bakışı ta içime işledi. Ondandıktan sonra, **sakacı** gittiği zaman sıkılıyor; geri gelince seviniyordum. Ve yasak olmasa, nasıl da seve seve götürüp kendi elimle önüne koyacaktım ufacık bardağımı.

Herkes ona **Moşe Kazatura** (Yıkıntı Baba) diyordu, pek konuşmayan, ama bir sürü şey bilen, saygıdeğer, yardımsever, çelebi bir insan için pek saygısız bir addı bu. Bizimkiler ona büyük bir saygı göstermekteydi, ama sırf çıkarlarından ötürü. Garip bir çıkardı bu. Barba Zanetto’yla Kir Leonida

onu el üstünde tutar, “elinin uğurlu olduğunu” söyler, “**siftah**’ı en hayırlı müşterimiz” odur derlerdi. **Siftah**, yani dükkânı açtığımız zaman bir müşterinin tezgâha bıraktığı ilk para bizim Doğu’da müthiş bir hikâyedir. O günkü kazancınız bu **siftah**’a bağlıdır: ilk müşterinin “eli uğurlu”ysa ne âlâ, yoksa işler ayaz demektir. Onun için, bunu üstüne şarkılar bile yakılmıştır:

“**Şaftea sâ nu mai stea**”, arkası kesilmeyen siftah denir: yani kazancın bol olsun, paralar yağmur gibi kasana yağsın.

Bu uğurlu parayı alan meyhaneci götürüp sakalına sürer, sonra büyük bir gürültüyle kasaya atar, iki bardak şarap doldurur, “siftahı uğurlu” müşteriyle birlikte kendisi de içer.

— Herkesin talihi açık olsun! diye bağırırlar bir ağızdan.

Moşe Kazatura, sabahları herkesten önce gelir, istese kara gözlerinin hatırına şarabını yuvarlayabileceğini bildiği halde, böyle bir şeye yanaşmazdı. Yamalı bohçayı andıran giysileri içinde azıcık gülünç kaçan ciddi, hemen hemen görkemli bir tavırla, kamçısını koltuğuna sıkıştırıp gelir, ilk müşteri olup olmadığını sorar, olumlu karşılık alınca, çalımla **siftah**’ını fırlatırdı. Öle siye inanırdı elinin uğurlu olduğuna, bu işe büyük önem verir, “kafasına uygun” bütün meyhanelere uğrayıp **siftah**’ını yapardı.

Pek ender olarak gelmemelik eden Barba Zanetto’nun bulunmadığı zamanlar, Kir Leonida bizim garip **sakacı**’yla dalga geçer, **siftah** parasının etkisini abartarak:

— Bana bak, Moşe Kazatura, derdi ona: sen şu parayı vermeden önce pantolonunun önüne sürtsene. Söylendiğine göre, böylesi daha uğurlu olurmuş.

— Pantolonumun önüne mi? Hiç bir işe yaramaz, Kir Leonida. Bizim işimiz bitik.

Bu “bizim işimiz bitik” lâfı, ender konuşmalarında sık sık tekrarlanır, ve insana hüüzün verirdi.

Ve ben, özellikle bunun için severdim onu.

Ayrıca, talihsiz olduğu için de severdim: köyde yaşarken, bir ineğin attığı boynuz burnunu yamyassı ettiği gibi, sesini bozmuş, genizden gelen ve insanı hafifçe sinirlendiren bir ses haline gelmişti. Elden geldiğince az konuşması bundandı. Hep arka plânda kalır, önünden geçen herkese yol verir, bizim meyhaneyi dolduran şamatacılar arasında gölge gibi dolaşırdı, ve bu insanlar için basit bir **sakacı**’dan başka bir şey değildi o. Oysa, sözüne güvenilir kişilerden, bir zamanlar mal mülk sahibi olduğunu, hattâ muhtarlık yaptığını işitmiştim. Sık sık kullandığı o “bizim işimiz bitik” lâfı belki de işte bu geçmişle, gerçekten yaşanmış bu rahatlıkla ilgiliydi.

Ama asıl yüreğimi burkan, **sakacı**’nın, gözlerine kalın bir perde inmiş zavallı yaşlı beygirine duyduğu sevgiydi. (Hayvanlarına kötü davranan İbrail’li arabacıları bıçaklayasım gelmiştir hep; ve delikanlılık çağında, sırf

hayvanlarını döven ya da meyhane kapılarında unutan adamları kodese tıkabilmek için – ki bunların sayısı sanıldığından çoktu – polis olmak isterdim.)

— Benim gibi o da çöktü, derdi. Yıkıntı Baba, üstüne üstlük kör de. Yirmi Franga almıştım onu. Ashını ararsan, ben de bundan fazla etmem. Ama yaşlı kırsağımla ben, yürekte severiz birbirimizi.

Sevdikleri belliydi. **Sakacı**, arabaya ancak su fıçısı boş olduğu ve acele bir yere yetişmesi gerektiği zaman biniyordu. Çoğunlukla, hayvanı yularından tutup yaya yürüyordu. Fıçıyı boşaltmak, doldurmak ya da bir tek atmak üzere durdu mu, yem torbasını hemen boynuna geçiriyor, üstünü örtüyor, gözlerini ovuyor, kulaklarını çekiyor, böylece hayvanı rahatlatıyordu. Uzun yıllar itilip kakıldıktan sonra, ömrünün son demlerinde şımartılan kırsakcık, kuçular gibi, neşeyle efendisinin kollarını ısırır, gözlerini efendisinin omuzlarına sürter, o korkunç bakışlarıyla uzun uzun arardı onu. Hattâ, yokluğundan sıkıldı mı, kişnerdi bile.

— Geldim canım, geldim! derdi Moşe Kazatura tatlı bir sesle.

Hey gibi **sakacı**'nın mutlu kırsağı hey! Efendisine ne denli minnet duyduğunu ancak kendisi söyleyebilirdi bize; yüreği nasır bağlamış Batı'nın kulağını dört açıp dinleyeceği şu halk şarkısında sözü geçen halk kahramanlarının bindiği soylu türdeşlerini düşündüğüne kuşku yoktu zavallının:

— “Kıratım, sevgili atım,
Neden böyle burnundan solursun?
Beni çok mu ağır bulursun?”
— “Ağırlığın değil belimi büken,
Ta içine işlemiş günahındır:
Tek bir meyhane yoktur ki,
Önünde kazık çakmayasın!
Sen gidip güzellerle oynaşırken,
Gemimi yemektir bana düşen!
Ve sen yatakta cilveleşirken,
Benim duvar dibinde bekleyen!”

Ve ben, ilk tatlı sözü bu adamdan işittim. Yanağımda az önce bizim Köylü'den yediğim tokatların izi, çoğu zaman ağlarken görürdü beni. Bir gün, meyhanede ikimizden başka kimse yokken, başımı okşayarak:

— Sakın umutsuzluğa kapılma, dedi bana. Daha çocuksun sen. Koskoca bir ömür önünde. Üzülüyorsan, al başını git, başka ülkelere geç, dünyayı dolaş. Buna gücün yetmediği zaman, **işin bitik** demektir.

“Bana bak: doğduğum gün **sakacı** değildim elbet. Bir zamanlar ben de hatırı sayılır bir adamdım. İnsan kardeşlerime ben de öğütler verdim – buyruk sözünden hoşlanmadığım için öğüt diyorum – ve yediden yetmiş, herkesçe

sayılırdım. O zamanlar her şey yolundaydı. Ama günün birinde hayvanın biri bir boynuz attı, gerek başkaları gerekse kendim için çirkin bir adam haline getirdi beni. İşte o gün yüreğim karardı, şimdi artık hiç bir şeyde gözüm yok, sözün tam anlamıyla işim bitik! . . . ama sen sakın umutsuzluğa kapılma. Küçük bir çocuksun daha.”

Gözümü aydınlatan ilk tatlı ışıktı bu. Kısa bir süre sonra ikincisi parladı.

Mahalleyi dolaşp siparişleri alan, ismarlananları dağıtan oğlana üç gün yalvardıktan sonra, o güneşli sokakları, kenti, zorla koparılıp ayrıldığım dünyayı görebilme sevincini tattım, beni kucağına oturtup okşayan sevgi dolu bir insanla tanıştım. Şiddetli bir arzu gibi, şehvetli bir kesinlikle düş karışımı, hemen hemen gerçekdışı, karanlık bir anı bu.

Güzel bir sonbaharın cömertliğiyle gevşemiş Akdeniz’li dişi kediler, Yunan kadınları, ağaç yapraklarıyla kaplı, güneşli bir bahçede gevezelik etmekteydiler. Ben yanlarına yaklaşırken, son derece biçimli, uzun boylu, neşeli, genç biri ayağa kalktı:

— Hah, sen geldin demek! diye bağırdı. Kir Leonida’nın yanında çalışan küçük, dertli **Kefalonya**’lı sen misin? Gel bakayım, gel de derdini unutturayım sana. Ben de Kefalonya’lıyım. Gel de seveyim seni.

Ve sonra, kucaklayıp bağrına bastı, dizine oturttu beni, başımı döndüren yakıcı öpücüklere boğdu yanaklarımı. Öbür kadınlar da başıma üşüştü:

— Baban kimdi? Nereliydi? Ne iş yapardı? Kaç yaşındaydı? Ne zaman öldü? Hastalığı neydi?

Ben, yarı uyur yarı uyanık dinliyordum bütün bu soruları. Hiç birine karşılık veremedim. Yarı kapalı gözlerimin önünde, bir sürü el benimkileri sıkıyor, ama özellikle yanaklarımda dolaşan **Kefalonya**’lının elleri aklımı başımdan alıyordu. Soluğum kesilmişti sanki.

Tadılmadık mutluluklarla dolu bu ışıklı günü çok pahalıya ödedim, siparişleri birbirine karıştırıp bizim Köylü kasadardan temiz bir dayak yedim.

Ertesi gün de yine aynı okşamalar, aynı kendinden geçiş, aynı büyülenme. Bu sefer iki misli hatâ yapıp iki misli dayak yedim: ama vız geliyordu, beni değil, bir uyurgezeri dövüyorlardı çünkü. Mutluydum.

Üçüncü gün de yaşadım bu mutluluğu, ve hiç bir şeye aldırmadan bıraktım kendimi bu cennete. Ve görüp göreceğim rahmet o oldu:

— Sersemin teki bu oğlan, diye bağırdı kasadar.

Ve kodesin kapısı yeniden üstüme kapandı. Ondan sonra, aylarca, sokağı ancak meyhanenin kapısından seyredecektim. Düşlerle yaşadım bu süre içinde. Şarkılar türküler, içkili şölenler, harika yemekler, uykusuz geceler, gündüzleri bodruma yapılan binlerce sefer, dağlar gibi bulaşık. Bütün bunlar gün geçtikçe alışkanlık haline geliyor, olanca duyarlığımı alıp götürüyordu.

O mutlu keder günlerinde söylenip oynanan neşeli bir Yunan ezgisi geliyor aklıma. Yani’ler – Yunan’lılar birbirlerine hep Yani derlerdi – el ele veriyor,

yalnız bir tek dörtlüğü aklımda kalan şu Rumca ezgiyi söyleyip hora tepiyorlardı:

**Saranda pente Yannides
enos korkuru gnosi.
Ki'ena pulaki takusse
pighe na palavossi.**

Anlamı şuydu: kırkbeş Yani'yi biraraya getirsen, ancak bir horoz beyni elde edersin. Bunu öğrenen küçük bir kuş, az kalsın aklını kaçırıyormuş.

Bütün meyhane gülerdi bu türküye. Ben de gülme cesaretini gösterir, ve tabii bir temiz kötek yerdim.

Kir Leonida'dan yediğim tokada da **Kefalonya**'lının tatlı ellerini düşünürken yaptığım bir salaklık yol açtı.

Bir akşam, yemek için avluya bakan ayrı odalardan birini seçen yakışıklı bir delikanlıya hizmet ediyordum. Delikanlının hali tavrı patronu işkildirmişti:

— Aman dikkat et! dedi bana. Herif hesabı ödemedem, bahçe kapısından sıvışabilir.

Demesine dedi, ama benim aklım fikrim güzel Kefalonya'lydı, ve “ayrı odada oturan delikanlı” yaptı yapacağını: bir güzel yiyip içtikten, bir paket sigarayla hesabı istedikten sonra, cebinde birkaç kuruş harçlığı olmasını da arzuladı. Ve işte bu arzu ikimizin de başını yedi. Ödeyeceği para üç frank bilmem kaç santimdi. Kendisi hiç bir şey vermediği halde:

— Beş franklık bozuk para getir bana! dedi ciddi bir tavırla.

Hemen Kir Leonida'ya koştum, adam bıyık altından güldü, parayı verdi, ama gidip pusuya da yattı. Bense hiç bir şeyden kuşkulanmıyordum. Aklım başka yerdeydi.

— Git bir de pul getir bana, dedi dalgacı herif parayı verdiğim zaman.

Ben yine koştum tabii, ama avlunun karanlığında pul deği, Kir Leonida'nın tokadıyla karşılaştım.

Ah ah! o geceki “gösteri”yi seyreden müşteriler epey güldüler doğrusu; ben, patronum tarafından dövülmenin hırsıyla ağlarken, bizim “yakışıklı”da pek gülmüyordu hani.

Adamın yuhalanmasından ve kıcına bir tekme vurulup sokağa atılmasından sonra, Kir Leonida yakama yapışıp dul silker gibi sarsmaya başladı beni:

— Aşık mısın nesin? diye bağırıyordu.

Tam o sırada, çevremize toplananlar içinden bir adamın, tek bir adamın çıkıp patrona doğru geldiğini, elini omuzuna koyup:

— Kasadarına benzeme, Leonida, dediğini gördüm.

“Kaptan” Mavromati'ydi bu; şimdi de onun öyküsünü anlatayım size.

KAPTAN MAVROMATİ

Ağlayıp sızlamakla geçen ilk haftalardan sonra, önce müşteri sandığım bir adamın meyhaneye sabah kırağsı gelip ancak gece yarısı gittiğini farkettim. Bu upuzun on sekiz saat boyunca, ayrı bir köşeye konmuş iskemlenin birinde oturuyor, arasına kalkıyor, masalardaki tabakları topluyor, örtülerden birini katlıyor, ızgaranın altını karıştırıyor, sağa sola bir süpürge atıyordu. Bütün bu işleri aheste beste yapıyordu. Vakit geçiriyormuş gibi, dalgın dalgın iş görüyor, ve bu keyif çıkarış sırasında kendisine epey acı veriyormuşa benzeyen o korkunç öksürük nöbetlerinden biri tuttu mu, hemen koşup iskemlesine çöküyordu.

Oldukça yaşlı bir adamdı, ama kendine bir sevdalı kadar iyi baktığından mıdır nedir, yaşını hiç göstermiyordu. Bununla birlikte, başının darda olduğu her halinden belli oluyordu: sırtında telesi çıkmış bir palto, bacağına ve ayağında bin bir yamalı birer pantolon ve pabuç, boynunda da gömleğinin yakasızlığını örten yoksul işi bir mendil. Ama büyük bir gururla başına geçirdiği Yunan gemicilerine özgü kasketi, bütün bunlara rağmen ona saygıdeğer bir hava kazandırıyor, yılların örselediği yüzüne ciddilik veriyordu. Sonsuz bir saygısı vardı bu kaskete, sevgiyle okşayıp kucağına yatırıyor, temizliğe giriştiğimiz zamanlar, büyük bir özenle bir köşeye yerleştiriyordu onu. Gerek bu kasket, gerekse özenle taranan o güzelim, kır sakalı başlıca uğraşları, yaşamının merkeziydiler. Geri kalan yanlarıyla hiç mi hiç ilgilenmiyor, ve tutumuyla, başkalarının da ilgilenmemesini sağlıyordu. Kalın kaşlarının altında ışıl ışıl yanan gözleri hep ufuklardaydı sanki!

O güne dek böylesini görmemiştim. Onun bu davranışları benim için öyle yeniydi ki, gözlerimi üstünden ayıramıyordum.

Benim patronlarla ilişkilerine bakıp, ilkin saygıdeğer bir akraba sanmıştım onu. Gerçekten de, Barba Zanetto her sabah, dükkâna gelince, yüzünde tatlı bir gülümseme, dosdoğru onun yanına gidiyor, elini sıkıyor, Yunanca “günaydın”ın çoğulunu kullanarak:

— **Kalimerassas** Kaptan Mavromoti! diyordu.

Ve sonra, bir elde sigara, öbüründe Türk kahvesi, tek sözcüğünü anlayamadığım, tam bir saatlik bir yarenliğe girişiyorlardı. İhtiyarcığın bir delikanlı

gibi coşmasına bakıyor, kendi kendime:

— Bir zamanlar **kaptan**'mış... Adı da Mavromati... Zavallı adamcağız, ne yaptı da böylesine düştü acaba? derdim.

Ama kısa bir süre sonra, Kir Leonida'nın meyhanesinin uzatmalı "kaptan"larla dolu olduğunu farkettim: "Kaptan Valsamis", "Kaptan Papas", "Kaptan Smirnotis", kaptan falanca, kaptan filanca. İki müşterinin, birbirlerine "kaptan" demeden el sıkışması pek enderdi. Kir Leonida'nın yuvasında bunca kaptan görmek beni şaşırtıyor, inatla tayfa arıyor, bir türlü bulamıyordum.

Çok sonraları anladım ki, İbrail'in **Karaköy**'ünde "Kaptan" sanımı alabilmek için bir gemiye, klavuz gemisine, mavna ya da çatanaya komuta etmek gerekli değildir, basit bir sandalın başına geçmek yetişir: su üstünde yaşayan her Rum **kaptan**'dır.

Bu palavracı, hovarda, kurnaz kaptanlar birbirlerini çok iyi tanıyor, birbirlerini hem küçümsüyor, hem de sayıyorlardı. Kırk yılda bir meyhanemize düşen sahici kaptanlarsa ağızları pek lâf yapmayan, ciddi tavırlı insanlardı. Kendi hallerinde eğlenebilmek üzere, seçkin müşterilere ayrılan arka kısma çekilirlerdi. Bizim kaptan turşuları bunları keşfedip de "mesleki" soru yağmuruna tuttuğu zaman yağız tenli yüzlerinde alaylı bir gülümseme dolaşır, bununla birlikte, büyük bir coşkunlukla saçmalayan "meslektaş"larına tatlı ve nazik bir bakışla bakarlardı.

Daha dillerini öğrenip ne dediklerini anlamadan, sırf birbirlerine davranışlarından, sahicilerle düztecileri ayırabiliyordum. Sahici kaptanlar, "kaptanım, kaptanım" diyerek kendilerine yağ çeken **kayıkçı** kaptanları dinlemeye dayanamaz, ilk fırsatta bu tıraşçıların elinden sıyrılmaya bakarlardı.

Oysa, nedendir bilmem, bu ciddi adamların bir güne bir gün Kaptan Mavromati'yle dalga geçtiklerini görmemiştim. Büyük bir içtenlikle elini sıkar, ona yüreктen **kaptan** der, masalarına çağırırlardı. İşte o zaman görecektiniz bizim ihtiyarı. Mavromati, bu adamlarla yüksek perdeden, eşitlik içinde konuşur, derken derebeyi gibi dikilir, kıpkırmızı kesilmiş bir yüzle şimşekler yağdırır, küfürler eder, elini kolunu sallar, ama bunun sonu hep o korkunç öksürük nöbetlerinden biriyle biter, ve ihtiyarcık, özel odanın kapısını vurarak çıkar, soluk soluğa, bitkin bir halde gidip iskemlesine çökerdi. Bu nöbetlerin nedenini yakalayamazdım bir türlü. Kara gözlerinden ateş fişkirir, sakalı titrerdi. Deniz yüzü görmemiş palavracılar da işte tam böyle anlarda başına toplanır – adam yerine konmayışlarının öcünü almak istercesine – alaya alırlardı zavallıyı:

— Ee, Mavromati! **Ti ine more?** (N'oldu bre?) Ah gidinin **kaptanları** ah! Gemilerini mi batırdılar, ha!

Ele güne el açmak zorunda kalmasına rağmen, Mavromati yine de onlardan üstündü ve canlarını sıkmaktaydı. Bu eşek şakaları benim yüreğimi

sızlattığı halde, ihtiyarın aldıracağı bile yoktu. Başını elleri arasına alıp nöbet geçene dek öksürür, sonra kendinden emin bir tavırla doğrulur, kasketini düzeltir, sakalını bıyığını tarar, başını kaldırıp ellerini arkasında kavuşturur, kaptan köprüsünde dolaşırcasına, beş aşağı beş yukarı gidip gelmeye başlardı.

Başgarson ona dilediği yemekleri getirir, kasadar da günlük şarabını verirdi. Mavromati, yoksul düşmüş bir akraba gibi, köşeciğinde, tek başına içerdi. Bu, insanı küçük düşüren bir durumu aslında, ama ona vızgeliyordu: çevresiyle hiç mi hiç ilgilenmiyor, açık denizdeymiş gibi, hep sokağa boşluğa bakıyordu.

Ne para verirken, ne de alırken gördüm onu.

Ve hiç aklım ermiyordu bu işe.

Meyhaneye girişimden şöyle böyle bir ay sonra, yavaş yavaş gözüm açılmaya başladı. Bizim Köylü kasadar Mavromati'den öldüresiye nefret ediyor, çıraqları da buna kıskırtıyordu. Dediğine bakılırsa, Kaptan Mavromati patronun gözü kulağıydı, ve bizleri gammazlamak için besleniyordu.

— **Beni** mi gammazlayacak? diyordum. Neyimi yetiştirecek patrona? Bu-laşıkları yıkadığımı, durmadan bodruma koştüğümü, yorgunluktan ayakta duracak halimin kalmadığımı, üstüne üstlük bir de dayak yediğimi mi?

Bu aşağılık kasadar, adamcağızın emdiği sütü burnundan getirmek, doğrudan doğruya yapamadığı için, bizim aracılığımızla onu dükkândan kaçırmak istiyordu.

Ben bu aşağılık oyuna katılmıyordum. Ayrıca, ne kasadlarla, ne de öbür iki çırakla ahpaplığım vardı. Üçü de aynı bokun soyuydular, kendi aralarında hafiyelik ettikleri gibi, beni de çekiştiriyorlardı.

Benim kusurum, zayıf yanımsa, gizli gizli kitap okuyor, Yunanca sözcükler için fişler tutuyordum (yirmi yıl sonra, İsviçre'de, Fransızca öğrenirken de yine bu fiş düzeninden yararlanacaktım).

Sessiz ve sakin öğleden sonraları, cilâlayacağım masaya da döşeme kalmadığı, sinekler vızıldamaya, testilerdeki şaraplar sirkeleşmeye başladığı, Köylü yavuklusuna koştığı, benim yoksulluk arkadaşları kestirmekte olan Kaptan'ın tabakasına karabiber karıştırdığı sırada, ben, düzinelerce yeni Rumca sözcüğü ve ömrümde ilk kez elime aldığım gazeteden öğrendiğim haz dolu haberleri zihnime işlerdim. Karşı konmaz bir güçle beni kendine çekmekte olan bir dille, babamın diliyle tanışıyor, ikiye katlanmış her şeyi bilen, harika bir kâğıt aracılığıyla yepyeni bir dünya keşfediyordum: bu kâğıt bana ülkemizin birtakım bakanlar tarafından yönetildiğini; Meclis'te yasaları çıkararak ve tıpkı bizim **kayıkcı**'lar gibi ağız dalaşı eden milletvekilleri bulunduğunu; Filipesco adında bir adamın, rakibi Lahovary'yı kılıçla öldürdüğünü; Yunan'lıların Türk'lerle, Boer'lerin İngiliz'lerle, İspanyol'ların Amerika'lılarla savaştığını; "Dreyfus dâvası" diye bir dâva olduğunu, ve Zola adında bir romancının, bu yargılama yüzünden, bütün Fransa'yı ateşe

verdiğini öğretiyordu. İnsanların bütün yeryüzünde birbirlerini boğazladıklarını, ya da yoksulluk ve tutku nedeniyle kendi canlarına kıydıklarını öğreniyordum. Ve hepsinden önemlisi, anadilimi bilmediğimi öğreniyordum! Daha önce hiç işitmediğim ya da okul kitaplarında görmediğim için bilmediğim yığınla sözcük vardı.

İşte bu son keşif beni çileden çıkardı: nasıl olur da Rumence bir parçayı anlamazdım? Ne yapmalıydım? Kime başvurmalıydım?

Kulağıma çalınan Yunanca lâfları iyi kötü çevirmesi için hep Mavromati'ye koşardım, ama gidip de anadilimi öğretmesini istemek ağrıma gidiyordu doğrusu: o bir yabancı, bense okulu yeni bitirmiş bir yerliydim güya!

Yanımda yöremdeyse böyle bir yardım isteyecek tek kişi yoktu. İster Yunan'lı ister Rumen olsunlar, Kir Leonida'nın müşterileri, benim için, zevke eğlenceye düşkün, insani acılara aldırmayan, katı yürekli kişilerdi. Düşmanlarımda böyleleri. Gelmedikleri zaman seviniyordum, ve bana kalsa, hepsini tutar cehennemine dibine atardım, çünkü sabahın erken saatından gece yarısına dek ayakta tutulan zavallı bir çocuğa dönüp de şöyle bakan bile enderdi aralarında.

Sürekli olarak yanımda bulunduğu için yalnız Kaptan Mavromati işitiyordu yakınmalarımı. Kendisine karşı hep saygılı davrandığımı gördüğünden, benimle ilgileniyordu:

— **Bacaklarımı ayırıyor, more Panayaki! Vah zavallı yavrukumu, vah! Körolasi dünya yamyam yatağıdır zati!**

Pek az duygu acıma duygusu kadar içini burkar insanın. Eski gemi kaptanının yüreğinde koptuğunu sezdiğim fırtınalar iyice dokundu bana, ve kendi dertlerimi unuttum.

Elleri çatır çatır çatlamış sünger avcısının, bacakları bodruma inip çıkmaktan bitmiş şarapçının yaşamı; ve bin bir acıya katlanmak, bütün kabalıkları sineye çekmek zorunda olan meyhaneci çırağının yaşamı; o günden sonra, bu mapusane yaşamı bile çekilir gelmeye başladı bana. Gözüm de, kalbim de, ayaktakımının **patronun hafiyesi, meyhanenin temel direği dedikleri** insandaydı artık.

Ve yoksulluk arkadaşlarım, kasadarla birlik olup zavallının parmakları arasına kâğıt sıkıştırıp ateşe verir, enfiye yerine karabiber çektirir, ceplerine su doldurur, ensesine **kaşıntı tozu** serperken, ben, hepsinin en zayıfı, bu tatsız şakaların yapıldığı garibi açıktan açığa tutuyor, kurulan tuzakları haber veriyor, öbür oğlanlarla tartışıyor, Köylü'den dayak yiyordum. Böylece güçleri denk olmayan iki kampa ayrıldık. Kasadar, o günden sonra, yağcılara karşı daha yumuşak davranmaya, beni ise kapı dışarı ettirebilmek için fırsat kollamaya başladı. Üçü de Rumen olduklarından, bana **Katzauni** (Pis Rum) adını taktılar. Şimdi artık, benim çırak arkadaşlar, yalnız kaldığımız zaman yatıp dinlenecek yerde, kavga çıkarmaya bakıyorlardı.

Oysa kavga, bu işten zevk alan için, canlılık belirtisidir. Yaşamak dediğin nedir ki? bir fikir, bir duygu, bir tutku uğruna kavga etmek, bunlardan herhangi birine inanmak ve uğrunda dövüşmek. Kavga etme gereği duymayan adam insan gibi değil, bitki gibi yaşıyor demektir.

Başlangıçta ben de bitkisel bir yaşam sürdürdüm. Özgürlüğümün elden gidişinin benliğimde yarattığı boşluk içinde, ilk birkaç hafta habire sızlanmış, vagon süpürücülerinin arasına karışma, o Tanrısız, evsiz barksız oğlanlarla birlikte yaşama düşleri görmüştüm. Ama bu tasarımı uygulamaya kalktığım an annemin o temiz yüzü karşıma dikiliyordu, beni öyle serseriler arasında gördüğü dakika, hiç şakası yok, derdinden ölürdü.

Yüreğimdeki bu kargaşa biraz daha sürse hiç kuşkusuz umutsuz bir harekete sürüklerdi beni.

Ama günün birinde, ortalıkta sürünen bir gazete geçiyor elime ve aklıma hayalime gelmeyen şeyler anlatıyor bana. Bilgiye duyduğum susuzluk açgözlüce içiyor gazetede ki haberleri. Yeni sözcükler öğrenme işi dışıma göre bir uğraş. Ayrıca, ilk Yunanca lâflar açıkça çınlıyor kulaklarımda. Hemen kâğıda geçiriyorum onları. Bunlarla cümle kurma arzusu beni, meyhanenin temel direği Kaptan Mavromati'nin açık deniz hasretiyle dolu gözlerine baktırıyor uzun uzun.

Ve işte o zaman, bu temel direğin, yeryüzünün en nefret ettiğim adamı, yani kasadar tarafından yaralanmış bir insan kalıntısı olduğunu farkediyorum. Kanım beynime çıkıyor. İyi yürekli, sakın Mavromati, bütün bu serseri takımının sataşmalarına sessizce katlanıyordu. İyi ama, ne istiyordu şu pis Köylü ondan? Yaşlı Kaptan neyi yetiştiriyordu patrona? Herkes biliyordu ki kasadar, Kir Leonida'nın gözü önünde, "ekmekçi karı" adı verilen biriyle oynaşmakta, boş vakitlerini onun yanında geçirmektedir.

Bu kadınla kötü işler mi çeviriyordu acaba?

Kasadarı gözlemeye başladım ve geceleyin onu kadının evine yıllanmış şaraplar, pahalı içkiler, kızartmalar, piliçler, yumurtalar ve daha başka şeyler taşırken yakaladım.

Hah, şimdi kısıkvrak elimdeydi? Beni kapı dışarı ettirmek istiyordu ha. Bense artık orda olmaktan hoşlanmaya başlıyordum. Bütün dertlerimi unuttum. Güzel bir etkinlik alanı açılmıştı önümde: öç almak, okumak, yabancı bir dil öğrenmek, benden daha mutsuz birini sevmek.

Korkulu bir düşten uyanıyordum sanki. Yaşamım anlam kazandı. Ve taverna bir gün içinde başka bir kılığa bürünüverdi!

Bir gün öğleden sonra, gazeteyi göstererek:

— **Özünlü** (asli) ne demek, Kaptan Mavromati? diye sordum.

— **Ben de bilmez, more. Ama var bir "goca kitap", bilir bütün Rumana dilini.**

Birkaç gün, kendi kendime, "bütün Rumen dilini" bilen "koca kitap" ne

olabilir diye düşündüm durdum; ve bir sabah, büyük bir şaşkınlık içinde, Kaptan'ın koltuğunda kocaman kitapla çıkageldiğini ve onu elime tutuşturduğunu gördüm:

— **Al bakalım, Panayotaki! Var benden sana bir armağan: bu kitap biliyo daha fazla şey “spudevmenos”ların (bilgili kişilerin) agasından bile.**

“Koca kitabı” aldım, üstündeki yazıyı okudum: **Dictionar Universal al Limdei Romane** (Rumence Evrensel Sözlük), düzenleyen: **Lazar Seineanu** (bu Seineanu, Dr. Tiktin ve Dr. Gaster'le birlikte Rumen dilbiliminin temellerini atan üç Yahudi profesörden biridir: şu anda (1927'de) üçü de, istemedikleri halde, yurt dışı edilmiş durumdadır; üçü de – Seineanu Paris'te, Dr. Titkin Berlin'de, Dr. Gaster Londra'da – onlar bu konuya el atana dek kimsenin farkına varmadığı zengin halk kaynaklarını övünçle taramakta, bulduklarını dünya bilimine katmaktadırlar).

Önce hiç bir şey anlamadım **Evrensel Sözlük** lafından; ama gelişigüzel bir iki yere bakınca, yanaklarımın zevkten al al olduğunu hissettim: gazetelerde rastladığım ve sinirlenerek geçtiğim teknik terimler, bilmediğim sözcükler burda açıklamalarıyla karşımdaydı. Hemen o anda çözdüğüm bir iki deyim zekâmı harekete geçirdi, bütün kaygılarım dağıldı, içim sevinç doldu.

Kaptan'la yalnızdık. O, yüzünde ıslıl ıslıl bir sevinç, beni süzüyordu. Mutluluktan dilim tutulmuştu, sağ eline yapıştım, oğluymuşum gibi saygıyla öptüm, sonra yatağıma koşup sözlüğü yastığının altına, çamaşırlarımın arasına sakladım.

Ondan sonra, delikanlılık çağımanın “Kutsal Kitabı” – tam on yıl elimden düşürmediğim, bütün fırtınalardan kurtardığım bu kitap – en çetin yollarda bile bana arkadaşlık edecek, sıkıntılı günlerimde hemen biricik mutluluk kaynağı olacak. Kaç kez, yatağımda saatlarca titredikten sonra, korkunç soğuğa rağmen kalkmış, sözlüğümü dalgınlıkla bıraktığım yerden almaya koşmuşumdur; anlamını çözmeden herhangi bir sözcüğü atlamam olanaksızdı artık!

Can sıkıntısına da paydos demiştim! Kir Leonida'nın meyhanesinde benim için ne bir yorgunluk, ne bir kabalık, ne de kara bir düşünce vardı artık; durmadan çalışmak, yaşamın acı yanlarına katlanmak konusundaki kararımı hiç bir şey sarsamazdı. Kolu kanadı kırık bir insan paha biçilmez bir hazine tutuşturmuştu elime: her sözcük, aklıma hayalime gelmeyen yeni ufuklar açıyordu önümde. Hele hele, tek başıma keşfettiğim, ve bende aradığım sözcüğü sağa sola sapmadan, elimle koymuş gibi bulma tutkusu uyandıran o alfabe sıralaması! “Kutsal Kitap”ımın bana hazırladığı şaşırtmacalar, çoğu kez, herhangi bir sözcüğü bulma ihtiyacından çok daha güçlüydü, ve o zaman, aradığım sözcüğü de, okuduğum yazıyı da, o iğrenç meyhaneyi de, saniyesi saniyesine hesaplanan vaktimi de unutup, tutuklu bir zincirlemeyle bir sayfadan

öbürüne, bir bilim dalından ötekine, bir felsefeden başka bir felsefeye, yarım yamalak bildiğim tarihsel bir olaydan hiç bilmediğim başka bir olaya, ağzımı açık bırakan bir yaşam öyküsünden beni hümgür hümgür ağlatan başka bir öyküye atlıyor, sözlüğün başından başlayıp sonuna, ortasından başlayıp sonuna ya da başına gidip geliyordum. Çıracak arkadaşlarım horuldarken, ben, uyku saatlerimden çalıyor, daha emin olsun diye pılıpırtımı da üstüne attığım bir şemsiyenin altında yaktığım mumun ışığında, büyük bir hazla kafama bilgi dolduruyordum. İki büküm olup burnumu isli aleve yaklaştırıyor, kapı hışımla açılıp da bizim Köylü gelip özene bezene hazırladığım şemsiyeli çadırı yıkana, o kocaman yumruklarıyla beni yere serene dek, her dakika başka bir evrene dalıyordum:

— Ah orospu çocuğu ah! Uyu be, Allahın cezası, uyu! Yarın iş var!

Ama hepsi vız geliyordu! Dayaktan falan korkmuyordum artık. Tek bir kaygım vardı: “Kutsal Kitab”ımı saklamak! Bir zamanlar başımı anamın dizlerine koyar uyurdum, şimdi de sözlüğümün üstünde yatıp uyuyordum. Ve ertesi gün, yattığımız odanın penceresini daha bir titizlikle örterek, aynı şeyi tekrarlıyordum.

Bu sınırsız neşenin bedenim üzerinde hemen etkisi oldu: şişmanladım! Pazularım taş gibi sertleşti, yanaklarımdan handiyse kan fışkıracaktı. Canavar gibi yiyip içiyordum. Bulaşıkmiş, müşterilere hizmetmiş, yemek kazanlarımı, masaları, döşemeyi, kapıyı bacayı silmekmiş. . . hepsi çocuk oyuncacıydı artık benim için. Öte yandan, artık nefret etmekten vazgeçtiğim küçük rakiplerim de bana ne tartışmada, ne de dövüşte kafa tutamaz oldular. Dahası var, bizim Köylü cinlerimin tepemde olduğu bir gün bana çelme takmaya kalkışınca, elimdeki farası budur diye göğsüne indirdim, sonra gidip Kir Leonida’ya anlattım olayı, o da benden yana çıktı. Böylece, sağa sola dirsek atıp kendime bir yer açmaya başladım.

Öte yandan, beni mutlu ve sağlıklı gören annem de sevinçliydi. Her cumartesi bana temiz çamaşır getiriyor, patronun izniyle, bir saat yanımda kalıp hoşbeş ediyordu. Arasıra, yüzümde bir morluk; zavallı anacığım, ölecekmişim gibi korkuya kapılıyordu.

— Kim vurdu sana böyle? Dövüyorlar mı seni burda?

— Yok, anacığım, yok! Mum almadan indiğim için, şarap bodrumunda çarptım yüzümü!

Ve sonra, kendisinden büyük bir sevgiyle söz ettiğim Kaptan Mavromati’yi tanık gösteriyordum. Annem, babamla yaşadığı sekiz yıl içinde Yunanca’yı anadili gibi öğrenmişti; son zamanlarda, her gelişinde Kaptan’ı da yanımıza çağırıyor, bana gösterdiği yakınlıktan ötürü teşekkürler ediyor, uzun uzun yarenlik ediyordu.

Ne gariptir, Mavromati, annemle konuşurken, tıpkı sahici kaptanlarla hoşbeş ederkenki gibi ateşleniyordu; duyan, birilerine ilenç yağıdırıyor sanırdı.

Kızgınlığının nedenini merak edip ben de konuşmaya karışıyordum.

— Kaptan'ın nesi var anne? Kime kızmış böyle? Ve neden?

— Bak yavrum, ancak büyükleri ilgilendiren konular bunlar! İnsanların çektikleri! Eski günlerini, yuvasını, karısını, gemisini anlatıyor bana. Galiba, dostları düşürmüş onu bu duruma.

— **Evet, more pedaki!** diye bağırıyordu o zaman Kaptan, gözleri nefretle ıslıl ıslıl yanarak. **Böğünkü gibi bir döküntü değildi ben eskiden. Var yirmi yıllık kaptanlığım vaporiyemde! Sonra dostlar almış karıyı de, gemiyi de, her şeyimi de, bırakmış beni don gömlek! Ah, yavrus, ah! pezevenkler! Khrima, more, Khrima!** (Vah bana, vahlar bana!)

Bunları dedikten sonra kalkıyor, o korkunç öksürük nöbetlerinden biri öfkesini yarıda kesene dek, odanın içinde beş aşağı beş yukarı dolanıyordu.

Annem o vakit, başını sallayarak çıkıp gidiyordu. Gidişi hep kara düşüncelere salardı beni, hele Mavromati, böyle sinir nöbetlerinden biriyle, gizli kapaklı geçmişinin bir kıyıcılığını göstermişse. Acılı yaşamıma, tatmam yasaklanmış zevklere dönüyordum yeniden. O da beylik iskemlesiyle bilinmez acılarına.

Ve böylece aylar geçiyordu. . . Noel – anacığımın elleriyle hazırladığı güzelim yemekleri, tatlı okşamları, sıcacık, yumuşacık yuvasıyla – yaz geceleri bir kuyruklu yıldızın kayışı kadar kısa süren bir özgürlük getirdi bana.

Kış mevsimiye, Kaptan'a, Ortaçağ işkenceleri gibi ardı arkası gelmez acılar getirdi: karayele karşı kapısı bacası sınıksız kapanan meyhanenin boğucu havasıyla, bin bir türlü yezitlikle zavallıya eziyet eden aylak sürüsü; o sırada, taş kalpli Köylü'nün bulduğu yeni bir işkence biçimi de vardı: fırının üstüne kırmızı biber döküp yakıyorlar, biberin boğucu dumanı hepimizi hışım gibi yağın karın altına atıyordu. İblisler bile hem dalga geçiyor, hem de öksürüyor. Zavallı Mavromati'ye kan kusuyordu.

Kasadar, bu son alçaklığını pahalya ödeyecekti, ama daha vakti saati gelmemişti.

Elini torba içinde yakaladığımız, bütün mahalle halkının, hattâ patronun bile hırsızlığından kuşkulandığı ücretli bir adamın – güçlü mü güçlü bir kasadar da olsa – çelimsiz birkaç çocukla hasta bir ihtiyara göz açtırmaması, kurbanlarının gidip bu herifi ele verecek yürekliliği göstermemesi akıl alacak şey değildi. Ama öyleydi işte: kurumlaşmış bir yetke (otorite) zayıflara alabilmesine güçlü gelir, ses çıkarmadan boyuneğەر, her şeyine katlanırlar onun. Halkların, başlarındaki zorbalarm müthiş kıyımları karşısında gösterdikleri akıllamaz sabır da işte burdan gelmektedir: zorbalara dünyayı avuçlarında tutma gücünü veren şey herhangi bir ahlâki değer ölçüsü değil, ezilenlerin korkaklığıdır.

Kir Leonida'nın meyhanesinde de durum aynıydı. Asıl efendimiz, kollarına iki kırmızı şerit takar takmaz köylü kardeşlerinin tepesine çullanan çavuşlara

benzeyen şu kaba taşralıydı.

O sıralar, Kir Leonida, meyhanenin hemen yanında bir gazoz ve limonata fabrikası kurmuştu. Mahallede, bir sürü dülgere ve yapı işçisi, onun hesabına, yıkılmakta olan evleri onarmaktaydı. Ama bütün işler ters gidiyordu: fabrikada makineler kötü çalışıyor, her gün bin türlü zarara yol açıyor, işçileri yaralıyor; evlerde çalışan beceriksiz, klavuzsuz, düşük yövmiyeli adamlar, bir gün yaptıklarını ertesi gün bozuyorlardı. Deliye dönen Kir Leonida'yla Barba Zanetto ordan oraya koşmaktaydı.

Bu da Köylü'nün canına minnetti tabii, tavernayı babasının malı gibi yönetiyor, insafsızca çalışıyor, zayıfları eziyor, böylece, palazlanıp **uzun yıllar canla başla, büyük bir dürüstlikle hizmet ettiği** meyhaneden daha güzelini açacağı güne dek, geçmiş yüzyılların ilğine kemiğine işlemiş uşaklığının acısını çıkarıyordu.

Ancaak... Öyle dönemler vardır ki, tam: **Oh, işler tıklarında şükür!** dediğiniz an, bir de bakarsınız her şey allak bullak olmuş. Astımlı bir ihtiyarla körpeçik yavruların analarından emdikleri sütü burunlarından getiren adamın da başına ergeç böyle bir şey gelecekti işte.

Kaptan, kasadar Dimitri'fi, bundan on iki yıl önce, babası elinden tutup Barba Zanetto'ya getirdiği günden beri tanıyordu. İlk geldiğinde, sırtında lime lime giysiler, ayağında sandallar olan, asık suratlı, sümüklü bir oğlanmış, bir an bile yerden ayırmadığı gözlerinin rengini görebilmek için çenesinden tutup başını kaldırmak gerekirmiş. Onu insan içine çıkacak hale getiren, çatal kaşık kullanmayı öğreten, başka Köylü'lerden koruyan, onca yıldan sonra hâlâ İspanyol öküzü gibi konuştuğu Yunanca'yı belleten hep Kaptan Mavromati'ymiş.

Ve tabii, sonradan görmüşlüğü bu canlı **Dinu Paturica**'sı, büyük Rumen yazarı Nicolai Filimon'un bundan yüz yıl önce kesin ve ölümsüz çizgilerle anlattığı ilk örneği doğrulamış: bükemediği bileği öpmüş, kendini vazgeçilmez bir insan haline getirdikten sonra yavaş yavaş utangaçlığı bir yana bırakmış, başını kaldırıp o yılanı gözleriyle dünyaya bakmış ve servete giden yolda kendisine engel olacağına inandığı her şeyi yakıp yıkmaya başlamış. Kaptan Mavromati, iyilik perilerinden "patronun hafiyeliği"ne terfi etmiş; uzunca süre meyhanede kalıp da Yunanca'yı kendisini bastırarak kadar öğrenen oğlanlarsa, kök salmadan temizlenmesi gereken zararlı rakipler olup çıkmış: dolayısıyla, hiç bir çırak Kir Leonida'nın yanında bir yıldan fazla kalamamış.

Böylece, Barba Zanetto'yla oğlu, ister istemez, müşterileri, içkileri, dükkânın törelerini, ve hepsinden önemlisi, oturdukları mahalle için pek gerekli olan Yunanca'yı bilen bu tek adamı elde bulundurmamak zorunda kalmışlar.

Benim gelişimle, bizim Köylü'nün egemenliği temelinden sarsılıyordu.

İşe girişimin altıncı ayında, gerek Kaptan Mavromati'nin dostluğu,

gerekse canla başla çalışışımın sayesinde, Yunanca'yı bizim zorbadan çok daha iyi öğrenmiştim; bu da onu son derece gülünç durumlara düşürdü. Kısa bir süre sonra, bütün ciddi müşterilerin sevgisini kazandım, benimle yalnız Yunanca konuşmaya başladılar ve patronun kendilerine benden başkasının hizmet etmemesini istediler. Kir Leonida seve seve razı oldu buna, buluşkhaneden çıkarıp lokantaya geçirdi beni. Elveda kaynar su kazanı, elveda çatır çatır çatlanmış eller! Ve belli bir oranda, elveda seksen merdivenli acımasız **hruba!**

Temiz pak giyiniyor, kar gibi bir önlük takıyor, saçlarımı bıçkın delikanlılar gibi özenle tarıyor, masalara ya da tabaklara vurarak garson çağırın Rum müşterilerimize:

— **Amessoss! erhete! oriste Kirye!** (Tamam, geldim, efendim!) diye cevap veriyordum.

Özellikle birtakım yetkilere: belleğe, sabra, ustalığa, eli tezliğe, ağzı sıkı olmaya ihtiyacım vardı. Elimden geleni yapıyor, gözlerine inanamayan Köylü'nün dışında, hemen herkesi hoşnut ediyordum.

Yeni durumum, öz oğluymuşum gibi sevindirdi Kaptan Mavromati'yi, anacığımın sevinç gözyaşları döktü.

Ama dahası var. Atalarımız, dert dediğin tek başına gelmez, demiş. Bana sorarsanız, zaman zaman, mutluluk da katmerli geliyor; yoksa yaşanmazdı zaten.

Köylü'nün yeni bir kabalığı durumumu yeniden değiştirip aklımın köşesinden bile geçirmedim bir yere getiriverdi beni: herif, iki arkadaşımı likör içerken yakalayıp eşek sudan gelene dek patakladı. Zavalcılıklar, elinden kurtulur kurtulmaz, bir daha geri gelmemecesine kaçıp gittiler; yerlerine yenileri alınıp da işe alıştırlana dek, kaçanların işlerini de yüklenmek zorunda kaldım. Tabii, iyisi de vardı bunların, kötüsü de.

Böylece – pazardan dönüşte omuzlarımı çökerten erzak sepetiyle şarap bodrumunun verdiği sayısız yorgunluğun yanında – kente çıkabilme, meyhanenin dışında yaşayabilme ve özellikle, tıpkı kürek mahkumunun özgürlüğü özleyişi gibi özlediğim Tuna'ya bakan **Karaköy**'ü dolaşabilme olanağına kavuştum.

Ekimden nisana, altı aylık mahpusluğum sırasında, sevgili Tuna'yı ancak bir kere, Noel'de görebilmişim. Oysa kışın, buzlar altında donup kalan ya da ortasında yüzen buz parçacıklarıyla devimsi bir öfkeye bürünen o uçsuz bucaksız, beyaz atkı önünde hüzünlenmeyi nasıl da severdim.

Bu özleme dayanabilmek için, Kaptan'ın dostluğuna ve o güzelim "Kutsal Kitab"ına ne türlü sarıldığımı tahmin edebilirsiniz.

Oysa şimdi, yeniden özgürlüğüme kavuşmuş buluyordum kendimi: epey pahalıya patlayan ama tadı da o oranda artan bir özgürlüktü bu!

Sabahları, saat dokuzla on arasında, elimde o günlük yemek listesi, ev-

leri dolaşiyor, bizden yemek yiyenlerin siparişlerini alıyor, sonra, on birle on iki arasında bunları dağıtıyordum. Aynı şey, akşamüstü de tekrarlanıyordu. Her gün, gözüme, kulağıma, bütün duyularıma çektiğim dört saatlik, insanı sarhoş eden bir şölendi bu! Pırıl pırıl tomurcuklarının ağırlığıyla dalları bükülmüş akasyalar; şarkıcı konuklarının konseriyle çınlayan ağaçlar; rüzgârın süpürdüğü, yağmurun yıkadığı, afacan kedi köpeklerle dolu sokaklar; güneşe kucak açmış, çiçek saksılarıyla bezenmiş pencereler; türküler çağıran ya da veletlerini azarlayan, yarı çıplak, sevdalı kadınların kaynaştığı avlular. Ve hepsinden önemlisi, o güne dek göremediğim şaşırtıcı yanlarıyla Tuna – binlerce yıldır çocukluk çağlarına beşiklik eden ölümsüz Tuna!

Kir Leonida'nın yanında çalıştığım sürece bu işte kaldım, Kaptan Mavromati de o tutkulu alışverişler sırasında sık sık bana arkadaşlık etti, anadilinde, geçmiş günleri anlattı bana. Bunları kafadan çok yüreğe bağlı belleğime geldikleri gibi, sıra falan gözetmeden aktarıyorum size:

“Su üstünde dünyaya geldim, ve başka bir yerde yaşayıp öleceğimi aklıma bile getirmedim.

“Babamın, Ege Denizi'nde büyük bir yelkenlisi vardı; çoluğunu çocuğunu da yanında gezdirirdi; denizciliğin acı ve tatlı yanlarını birlikte yaşardık.

“Anamla babamın ölümünden sonra, ikisi de benden epey küçük olan kız ve erkek kardeşlerimin hakkını yeme pahasına, tekneye ben el koydum. Ve işte, kimbilir, belki de hâlâ o günahımın cezasını çekmekteyim! Ömrümün son yıllarında itilip kakılıyor, eziyet görüyorsam – ellerim, yüzüm gözüm yakılıyor, ceplerime su dolduruluyor, biber dumanlarıyla genzim yakılıyorsa – bu, belki de, o zamanlar yaptığım haksızlıklardan ötürüdür!

“Onun için, Rumen'lerin dediği gibi, ses etmeden sineye çekiyorum hepsini. İstedğim an kodese tiktirabilirim kasadarı, çünkü öyle içki ya da piliç falan değil, düpedüz para çalar bu adam, hâlâ da çalmakta! Ve ben bu konuda da susuyorum. Neden gidip ele vereceğim onu? Çalıp çırpmayan mı var? Zamanında ben de çalmadım mı? Zanetto çalmadı mı? Yolunu bulan herkes çalmakta! Sırf alınteriyle hiç kimse koca bir yelkenli alıp gazoz fabrikası dikemez!

“Ayrıca, zengin dostlarıma böyle bir hizmette bulunmakla ne geçecek elime? Leonida bana yine bitli Mavromati gözüyle bakacak. Sanki zenginliğini bana borçlu olduğunu hatırlamak bile istemiyor: babasını uşaklıktan kurtaran, İbrail'de bir han açtıracak kadar para veren benim, gemimle arasına buralara uğrar, “yiyecek bir lokma ekmeği” olduğunu görür, rahatlardım. Arkadaşlarımla birlikte, tam bir servet bıraktık Zanetto'nun meyhanesine!

“Ah, gidi dostlar, ah! Ve de dostluk! Hiç birine ilenmiyorum, ama dost geçinir, dostluğa tapar, sonra da birbirimize etmediğimizi komayız!

.....

“Gençtim... Hırslıydım... Bir yük gemisi edinmek istiyordum... Yelk-

enden de, yelkenliden de bıkmıştım! Buharlı gemi kaptanı olmak istiyordum... Hem de kendi gemimin... Uzakdoğu'dan Cebelitarık'a, Okyanus'a dek bütün denizleri dolaşmanın düşünüyordum.

“Çocukluk arkadaşım olan Pire'li bir bankacı, yelkenliyi sattıktan sonra eksik kalan parayı ödünç verdi bana, ve bir anda “kendi öz gemimin kaptanı” oluverdim!

“İşte o vakit aklım başımdan gitti! Bütün yeryüzü benim oldu sandım! Vur patlasın çal oynasın yaşamaya başladım, ayaklarım yerden kesildi, bulutlarda dolaşıp ödenecek bir sürü borcum olduğunu unuttum:

“Bravo Mavromati!

“ — **Zito** (yaşa) Mavromati!

“ — Aslan Mavromati!

“ — **Na - se - hes - so** (Nur ol) Mavromati!

“İspanyol asıllı bir karım vardı, anamın yelkenliye binmek istemeyişi gibi, o da gemiye binmek istemiyordu; sonradan öğrendim nedenini: sevgili arkadaşım bankacının yatağına girmekten çok hoşlanırmış meğer! Orda fırtına falan yoktu çünkü! Ah, kardeşim, ah! İnsan bankacıdan dost edinmemeli!

“Bir gün, kıyasıya dövüşüp saçımızı sakalımızı yolduk... Gemiye rehine verdim, adamın parasını ödeyip karyı geri aldım. Keşke para falan vermeyip karyı ona bıraksaydım, çünkü sonradan gene elimden kaçırdım, üstelik gemiden de oldum!

“Ah **more** Panagi, kadın dediğin güneş gibidir: ne çok yaklaşmalı, ne de uzaklaşmalı ondan. Senin anlayacağın, hem karı, hem gemi birarada yürümüyor: ikisinden biri mutlaka batırıyor adamı!

.....

“İki yönlü batışımdan sonra, gerçek bir sevgiden ve o fırtına gibi **Mavi Thalassa**'mdan yoksun kalınca, bir zamanlar elinden tutup zengin ettiğim Zanetto geldi aklıma. İbrail'e geldim. Azbuçuk param vardı hâlâ, dostça bir ortaklık teklif ettim ona. “İki cambaz bir ipte oynamaz, diye karşılık verdi bana, ama eğer istersen yanımda kalabilirsin.”

“Gözümü yumup kaldım.

“Başlangıçta, gelecekte hâlâ umutluydum, dostlarıma güveniyordum. Yemekleri birlikte yiyor, kimi zaman kafaları bile çekiyorduk. Kaptan arkadaşlarım beni hâlâ sevip sayıyor, seni Karadeniz'e çıkaracağız, Athos'un başına geçireceğiz, diyorlardı.

“Böylece aylar, yıllar geçti. Birbiri ardından, beni kurtarabilecek bütün gerçek dostlarım yok oldu. O arada Zanetto da günden güne palazlanıyordu. Bense güçten kuvvetten düşüyor, hastalanıyordum. Sonra, elimdeki avucumdaki birkaç kuruş da bitti, arkadaşlara şölen çekecek halim kalmadı, ondan sonrasını biliyorsunuz: dostlukta, dostlardan yalnız biri para ödemeye başladı

mı, saygı uçar gider... onunla birlikte dostluk da. Pek az insan bu kuralın dışındadır.

“Kısa bir süre sonra üstü başı dökülen, pasaklı bir adam olup çıktım. Burnu havada Mavromati’den geriye hiç bir şey kalmadı. **Kaptan**’lık sıfatım bile elimden alındı, meyhanedeki çoluğun çocuğun maskarası olup çıktım. Böylece, “Kaptan” Mavromati eski bir masal haline geldi! Kasadar da herkese uydu, bana şarabın sirkeleşmiş ya da sulandırılmışını vermeye başladı, bir yandan da, elin günahsız çocuklarını kışkırtıp benimle alay ettiriyordu, derken işkenceye geçti.

“Ağzımı açım kimseciklere yakınmıyor, bu duruma başkaldırmıyordum da. Kendi kendime: “Hadi bakalım, Kaptan Mavromati: **Kalo taxidi!** (Yolun açık olsun). Elveda **mavra matia** (kara gözlüm)” diyordum.

.....

Kavurucu bir yaz. Şerbetçi otlarıyla süslü, ağaçlıklı bir bahçe. Sütçü beygiri yorgunluğu. Dökülen hesapsız ter.

Gömleğim terden sırlı sıklam, yüreksiz müşterilerin gönlünü etmek üzere o buz gibi **hruba**’ya iniyor, yirmi yaşına doğru yakamıza sarılacak vereme hazırlık yapıyordum.

Ve ardı arkası kesilmeyen küfürler, stilleler tokatlar. Üç aydan az bir süre içinde, altı çocuk geldi geçti meyhaneden. Tam altı kez, onların işini yüklemek zorunda kaldım.

Çalıştığım yer han değil, cehennemim tam kendisiydi. Boa yılanı mideli yemek düşkünleri. Kesilen yüzlerce piliç. Yüzü birarada kızartılan uskumrular. Bir günde içilen yirmi hektolitre şarap.

Gece yarısı, saat birde ya da ikide, o perişan vücudumu götürüp soymadan yatağa atıyordum.

Derken, yeni ürünler ve yeni ızgaralarla sonbahar geldi. Gururlu, kendini beğenmiş, geveze Barba Zanetto, günde otuz kez, eski dostlarına “bulanık renkli, nefis nektar” şarabından tattırıyordu:

— Hey, oğlum! İki bardak al, iyice yıka, patates kabuğuyla ov, sonra git 7 numaralı fiçidan doldur!

— Evlât! Git, bir çatal ahtapot getir! Beyefendinin karnı açtır belki!

Mevsim yine sonbahardı. İkinci yılıma giriyordum. Hiç bir pazarlık yapmayan anamla patron arasında yeni bir anlaşma yapılması gerekiyordu.

— Ondan hoşnut musunuz, Kir Leonida?

— Elbette, Zolitz Ana, elbette, Panaki oğlumuz sayılır! Yardımcı kasadar yaptık onu!

Sizin anlayacağımız, kasadar olmadığı zamanlar, gerek para bozmak, gerek hesabın üstünü vermek üzere, kasaya el sürme hakkım vardı. Dolayısıyla, ücretim de bir anda iki katına çıkmıştı: yılda iki yüz frank alacaktım, ayrıca bir takım elbise, pabuç, şapka ve Büyük Yortu ile Noel’de birer gün izin.

Ve sonra ikinci kış. Daha az koşuşma. Daha çok dinlenme. Acı ve tatlı günler.

Köylü, artık, beni çiğ çiğ yiyecek duruma gelmişti. Dayak yemediğim gün yoktu.

— İkimizden biri çekip gidecek burdan! Ve yemin ederim, bu sen olacaksın! diye bağırıyordu bana.

Beni çileden çıkarmak için, Mavromati'ye duyduğum sevgiden yararlanıp kötülüklerini iki katına çıkardı, biberle zehirleme işini o kadar ileri götürdü ki, zavallı adamcağız, meyhanenin havası temizlenene dek, insanın ilğini kemiğini donduran soğukta sokağa kaçıp orda öksürmek zorunda kalmaya başladı.

Patronlar her şeyin farkındaydılar, ve bir çok insana parmak ısırtacak sahnelerle karşılaşmışlardı, ama çok daha büyük işlerle uğraştıklarından, şöyle üstünkörü bir uyarımayla yetiniyorlardı. Hem ne umurlarındaydı ki? Kasadar başlıca dayanaklarıydı. Kendilerinin artık hemen hemen unuttukları hanı o işletiyordu.

Öyle büyük bir umutsuzluk içindeydim ki, Mavromati'ye beslediğim dostluk olmasa, bu katı yürekli heriflerin arzusuna uyup çekip gidecektim.

Ancak, alınma yazılan başka türlüydü. Şu uçsuz bucaksız yeryüzündeki bütün geliş gidişlerim gibi, yazgımda, ordan çekip gitmezden önce bir yengi zevki, sonraysa bir yenilgi acısı tatmak varmış.

Bir aralık günü, bütün sakınmalarına rağmen, elimde sözlükle yakalandım Köylü'ye. Karşımdaki adam olsa, hiç önemi yoktu bunun; ama can düşmanım, üstüme atılmak için fırsat kolladığından, hemen sözlüğe yapıştı.

— O kocaman, yepyeni kitap da nesi? diye uludu değerli yapıtımı elimden alırken. Nerden buldun bunu? Kasadan para aşırıyorsun demek, seni hırsız seni!

Ve daha sözünü bitirmeden burnuma öyle bir yumruk savurdu ki, kan revan içinde yere yığıldım.

Tam bu sırada Kir Leonida girdi dükkâna. Hemen bana yardıma koştu, deli gibi bağırarak:

— N'apıyorsun Dimitri? Çıldır mı sen?

— Kasadan para yürütmüş, Kir Leonida! diye karşılık verdi kaba herif. Bakın: şu koca kitabı almış aşırıldığı paralarla!

Ağzım burnum kan içinde olduğundan, ilk anda karşılık veremedim; bir ona bir buna bakıyor, ama gözümü özellikle benim yerime karşılık vermek üzere davranan, ancak korkunç bir öksürük nöbetiyle yeniden iskemlesine çöken Mavromati'den ayıramıyordum.

Patron, kasadarn uzattığı sözlüğü elinin tersiyle itti, yüzümü gözümü yıkamama yardım etti. Bu arada, bizimki, habire:

— Evet, evet, para çalıyor! Nicedir sezmiştim zaten hırsızlık yaptığımı! diye söylenip duruyordu.

— Hırsızlık eden sensin! diye bağırabildim en sonunda bütün gücümle. Daha geçen gün, “ekmekçi kadın”ın evine şişe şişe şarap taşıdığını gördüm.

Kir Leonida, kolayca denetlenebilecek bu suçlama karşısında, yılan sokmuş gibi sarsıldı.

Şişelenmiş şaraplar ancak bin litre kadardı, ve bunlar hiç bir zaman satılmazdı. Otuz yıllık olan bu şaraba, güçlendirici niteliklerinden ötürü “ilâç” deniyor, ancak aileden biri hastalandığı zaman ona içiriliyor, ya da, yine ilâç diye, bazı ender dostlara parasız armağan ediliyordu.

— Yalan söylüyor, Beyim, kendini kurtarmak için yalan söylüyor! diye bağırmaya başladı beti benzi atan Köylü.

— Yalan söyleyip söylemediğini göreceğiz şimdi, dedi patron, ama eğer yalan söylemiyorsa, kasadan para çalmış olsa bile, hapı yuttun demektir. Şişelerin sayısı belli. Ve altın değerindedir o şarabımız.

— Bütün şişeler yerinde! diye kekeledi suçlu.

— Evet, dedim, şişeler yerli yerinde, ama arka sıradaki elli tanesi boş, boğazları da duvara dönük! Gözümle gördüm onları boşalttığını!

Kaptan Mavromati girdi araya; gözle görülen bir tikslenme duygusunu bastırarak:

— Ben bu “ilâç” olayını bilmiyordum, ama Dimitri’nin bankada on bin franklık bir hesabı olduğunu biliyorum, dedi. Bu kadar parayı, aldığı o iki kuruş aylıktan arttırdığını sanmıyorum! Oğlanın elindeki sözlüğe gelince, geçen yıl, ben verdim onu kendisine.

.....

Hırsızlık ortaya çıkarıldı. Bizim Köylü, kovulmakla yakayı kurtardı, çünkü patronlar Yunanlı, yani yabancı olduklarından, polisle başlarını derde sokmaktansa, gözlerini yummayı yeğlemişlerdi.

Böylece, kasanın, meyhanenin ve dertlerimin başına geçtim.

Anam göklere uçuyordu. Mahalle halkı:

— Allah uzun ömür versin! Ne çocuk, maşallah! deyip duruyordu.

Evet. “ne çocuk, maşallah! Allah uzun ömür versin!”

Yalnız, bu çocuk, gideni aratmayan bir “Köylü” olmak için değil, o karışık sinir dizgesine kumanda eden harika bir güçle, sayısız acılara katlanmış, canla başla çalışmıştı.

Bu “mutlu olay”dan kısa bir süre sonra, bir karakış günü, o sihirli yay paramparça oldu: Kaptan Mavromati, bir gece, sessizce göçüvermişti. Derme çatma kulübesinde, pılıpırtıdan yapılmış yatağında ve tek başına; gürültülü patırtılı **thalassa**’sından uzakta; küçük dostu Panagaki’nin minicik dost elini tutamadan; son anda eline sarılacak ve kanının bütün sıcaklığıyla kendisine:

“Dostum... Kardeşim... Şunu bilmiş ol ki, yürekten sevdim ben seni, ömrün boyunca sevdim!” diyecek bir dost elini tutamadan.

.....

Delikanlılık çağımın “Kutsal Kitabı”nı borçlu bulunduğum adamın gömüleceği gün, müşterilerimizin sabah siparişlerini almaya çıktım. Dönüşte, yamacından geçerken, Tuna’yı gördüm! Bu karşı konmaz devrimci, aralıktan beri üstünü örten buz tabakasını o gece kırıp atmıştı! Kırmış, paramparça etmişti. Şimdi de çatık kaşlı, ateş püsküren, yenilmez bir dev gibi sürükleyip götürüyordu o bembeyaz tabutları.

Evet, birer tabuttu bunlar! Tuna onları havaya dikeyiyor, yeniden yatırıyor, dört bir yana savuruyor, sularına gömüyor, ufalyor, sırtına alıp ta ötelere, Kalas’a, Sulina’ya, denize, Kaptan Mavromati’nin **Mavri Thalassa**’sına (Karadeniz’ine) götürüyordu!

Çok mu kaldım orda? Bir saat mı geçti? İki saat mı? Öğlen mi oldu?

Bugün bile kesinlikle bilmiyorum bunu. Bildiğim bir şey varsa, Barba Zanetto ardıma düşüp beni her yerde aramış...

... Ve orda, yamacın kıyısında görünce sessizce yaklaşmış, kıcıma bir tekme atıp aşağı yuvarlamıştı! Hem de kasadarlığıma falan aldırmadan, olanca kızgınlığıyla!

Tekmeyi yiyince gözlerimi yumdum, bağırmadan, hattâ ne olduğunu anlamadan, kalın bir kar tabakasıyla kaplı yamaçtan aşağı yuvarlandım, ağaç kütüğü gibi. Bu yuvarlanmış ta aşağıya, iskeleye dek sürdü. Orda ayağa kalktım, bana bu zoraki yolculuğu yaptırımı görmek için başımı yukarı çevirdim. Barba Zanetto’ydu bana bu oyunu eden. Yamacın başında, küçük bir şempanze gibi elini kolunu sallıyarak uluyordu:

— Ah, **kerata**, ah! Böyle demek? Lokantayı yüzüstü bırakıp Tuna’yı seyre geliyorsun ha! Ve ben, saatlardır seni arıyorum! Çabuk yukarı çık, **puşlama** (serseri)! Yığınla müşteri var dükkânda, yığınla!

Sonuna dek dinledim onu. Sözü bitirince önlüğümü çıkardım, tortop ettim, avazım çıktığı kadar bağırarak suratına attım:

— Dükkânında “yığınla” müşteri olabilir, benim Kaptan Mavromati’m olmadıktan sonra neye yarar! Al önlüğünü, ne halin varsa gör müşterilerinle! Ben de kendi başımın çaresine bakacağım!

.....

Birkaç saat sonra, eve giderken, Süvari Alayı caddesinde, dostumu Bankacısı, İspanyol kısı, “Köylü”sü, hattâ yakın dostu bile olmayan bir dünyaya götüren cenaze arabasıyla karşılaştım.

Aşağı yukarı on kişi istemeye istemeye ardından gidiyordu.

Elveda, **mavra matia** (kara gözlüm)!

Elveda çocukluğum!

DIRETTISIMO²

Bizim Doğu'da erişilmez bir sevgili sayılan Fransa'ya ulaşabilmek için sayısız düşçü yollara dökülmüş, ama çoğu, belki de en iyiler, o güzelim ayağına yüz süremeden, ya da sürdükten pek kısa bir süre sonra sevdasından vazgeçmiştir. Çünkü güzellik ancak yanılmadadır. Ve insan ereğine ister varsın, ister varmasın, geride kalan yine o buruk tattır. Sonuçlar birbirinin aynıdır. Arzularına sınır tanımayan insan için önemli olan, bu arzular varolduğu sürece yazgısına karşı verdiği savaş, bu uğurdaki didinmeleridir: yaşam dediğimiz, yani düşçülerin yaşamı da budur işte.

Ben de o düşçülerden biriyim. Ve bir zamanlar, birçok şeyle birlikte, Fransız toprağını görmeyi de istemişimdir. Bu da, boşa giden girişimlerinden birinin, en güzelinin öyküsüdür.

Bundan tam yirmi yıl önce (yani 1907'de), ömrüm boyunca tanıdığım, beni bütün ruhuyla seven biricik dostum, kardeşimle birlikte Pire'deydim. Oysa ayrılacaktık: yüreğini paralayan köklü bir hüznü onu dostça sevgimden koparıp alacak, bir süre için, Athos dağındaki manastırlardan birine kapatacaktı.

Pire'de karaya çıktıktan sonra, tam üç gün, hüznümüzü arttırmaktan başka bir işe yaramayan yıkıntılar arasında dolaştık sessizce, yüreğimiz kan ağlayarak; derken, belki de bir daha görüşmemek üzere kucaklaşıp ayrılacağımız an geldi çattı. Ah! ne acı şeydir sevdiğinden ayrılmak!

Son yemeğimizden – bir gazete parçasına konmuş zeytin ekmekten – birer lokma bile alamadık. Kaldığımız küçük otel odası ölü evini andırıyordu. Eşyamızı ayırdık, altmış drahmiye yakın ortak paramızı bölüştürdük, sonra erkekçe gözyaşı döktük.

Ben Fransa'ya gitmek istiyordum, dostumsa buna engel olmaya çalışıyordu, son bir kez:

— Gitme, dedi... Aklını başına devşir... Üstüne titreyen bir anan var. İkimiz biraradayken yine neyseydi: birkaç dil biliyorum, ayrıca senden daha girişkenim. Yalnız kalınca daha çok acı çekersin. Öte yandan yoksullar için yurtları olan Batı, böyle şeylerden yoksun Doğu'ya karşı alabildiğine katı

²En dolambaçsız, en kestirme yol.

yürekli. Cehennem dibine girsin Marsilya: bu kentin bana nelere mal olduğunu bir bilsen! Evine dön, bol paralı dangalak bir karı al, akıllı uslu bir ömür sür, huzur içinde göç git. Peki ya düşler? diyeceksin... Onları da ocağının başında kurarsın, böylesi, insanın kanını tutuşturan alevden çok daha az yakıcıdır: öldüğün gün, yüzün gözün daha sağlam olur. İnan bana, Panait... Düşlerin bilançosu hep yıkımlarla doludur. Ve böyle olması hayırlıdır: yoksa, yeryüzü düşgülerle dolardı. Hadi, hadi... Yarın Köstence'ye giden gemiye bineceğine söz ver bakayım.

Dostum, ellerime sarılmış, güzel gözlerinde yaşlar, işte bunları söylüyordu bana, o tatlı kardeş yüzünde düzmece bir yumuşaklık vardı: söylediklerinin ancak yarısına inanıyor, sevgisinden ötürü yalan atıyordu.

Öğüdünü tutacağımı söyleyerek ben de onu kandırdım, ve hamurumuz bir olduğundan, huzur içinde yola çıktı.

Yalnız kalır kalmaz, dünyanın tadı tuzu kaçtı, insanları saçma bulmaya başladım. Ertesi gün, kulaklarımda dostumun gece söylediği güzelim Fransız şiirleri, iskelede durup Rumen gemisinin yüklenişini, ve sonra geminin Köstence'ye doğru yollanışını seyrettim.

İki gün sonra, Deniz Hatları İşletmesi'nin **Saghalien**³ adlı gemisi, Napoli üzerinden Marsilya'ya hareket ediyordu.

Bavulumu hazırladım.

Bu iş, insan dostundan ayrılmış, yoksul ve serseriye pek acı bir biçimde biter, ama kimin umuru?

Evden ilk ayrılıştta, hıçkırma hıçkırma ağlayan bir ananın hazırladığı bavulda anlatılmaz acılar varmış; bütün bir mahalle halkı, arkasından cıyak cıyak: "amanın dostlar, bu oğlan serserinin birine uydu" diye bağırırken, iyi yetişmiş bu çocuğun yüreciği kan ağlarmış; onların "serseri" dedikleri insan, yukarki lâfları söyledikten sonra, "belki de bir daha görüşememesine" gittiği zaman körpeçik bir delikanlının dizgin tanımaz ruhunda kupkuru bir çöl bırakmış... kimin umuru?

İnsanlar, yol parasının nasıl verileceği zaman, bir bavulun nice hazırlandığını bilirler mi ki?

Yaşamın, sevelim diye önümüze çıkardığı kaynaklar sonsuzdur, arzunun yarattığı yüreklilikse ancak devlerde bulunur.

O 1907 ocağının sonlarında, dostumun yıkıcı ayrılığından sonra, Pire limanında, bavulumun üstüne oturmuş, sakın sakın, yolcu gemilerinin geliş gidişini izlerken görebilirdiniz beni: iki günden beri, denizüstü trafiğini inceletiyordum; yolcuları, denizcileri, gemileri gözliyordum.

Akıl hocamın koruyucu kanatlarından yoksun kalmış, parasız pulsuz bir oğlandım, yaban illerinde çırak serseriliğimde çok büyük bir olayla

³Geminin adı gerçekten böyle mi yazılıyordu, pek emin değilim.

karşılaşmak üzereydim. Ufalıp ufalıp kuş kadar kalmış canımla, **Sokrates'in Yaşamı** adlı kitapla **Eminesco'nun Şiirleri**'nin arasına yerleştirdiğim gömleğimin eteğine diktığım yarım sterlinlik altını, iki okka ekmeği, yarım okka nefis **kaşkaval** peynirini düşünüyordum hep. Ayrıca, dört yıldır yanımdan ayırmadığım, bir çok kez ölümden kurtulmuş, nikel kaplı, saniye şaşmaz Roskof saatımı da düşünüyordum. Saati, cebini deldikten sonra, paltomun sağ eteğine, kumaşla astar arasına salmıştım. Bakmak istedim mi, kolumu ta omuzuma dek içine sokuyordum. Her an dizime çarpıyor, ben burdayım diyordu.

Sizin anlayacağınız, elimde, topu topu, o yiğit **sandalcı**'ya verilecek birkaç drahmi kalmıştı; bu adamcağız, kollarını ensesinde kenetleyip sandalına uzanıyor, iki günden beri, ben **Saghaliën**'i gözlerken o da beni seyrediyor, yüzüme bakıp tatlı tatlı gülümsüyor ve her seferden sonra gelip sırtüstü uzanırken: "**Kalosto patrioti** (merhaba hemşerim)" diyordu.

Bense, ona, can vermek üzere olan insanların buz gibi donuk bakışıyla karşılık veriyordum; ama "Fransız" gemisinin hareketine bir saat kala, o acı küçümseyişi bırakmak zorunluluğu duydum:

— Merhaba hemşerim, merhaba, söylesene kuzum: şurda, limanın ağzında demirlemiş olan gemiye götürmek için kaç para istersin?

Yay gibi fırladı, işaret ettiği yerdeki iki gemiye baktı.

— **To Galiko** mu, yoksa **To Ghermaniko** mu? ("Fransız"a mı, yoksa "Alman"a mı?)

— **To Galiko!**

Adam kurnazca gülümseyerek, sevinçle ellerini kalçalarına vurdu.

— Şey be, **patrioti**. . . Sen de bilirsin fiyatı: otuz santim. . . Uzaktır be, **kaymeni!**

— Evet, uzak, dedim. Ayrıca, biletim de yok. . .

Sandalcı heyecanlandı:

— Para ver alayım, diye bağırды rıhtıma atlayarak. Anlarsın ya, aslında fiyat aynıdır, ama ben alırsam elli santim kazanırım.

— Marsilya'ya kadar **katastromatos** (güverte) kaç paradır acaba?

— Altmış drahmi.

— Vay canına be, **Kaymeni**. . . Nerde bizde o kadar para!

Bu son cümle bizimkinin sesini de, tutumunu da değiştirdi. İnce uzun yüzü birden ciddileşti; kalın bir sesle konuşmaya başladı:

— Haa, o zaman işler değişti! . . . Gel bakalım, şurda birer kahve içelim seninle!

Kahveye gidince, kollarını masaya yaslayıp burnuma dek sokuldu:

— **Palikaraki** (küçük bir serüven adamı) olmak istiyorsun demek?

— Evet, aşağı yukarı öyle. . .

— Peki! İki drahmi ver, gemiye bindireyim seni!

— Bak **matia-mu** (iki gözüm), iyi dinle şimdi beni! Seni birinci mevki merdivenine götüreceğim. Oraya varır varmaz, tazı gibi koşup yukarı çıkacaksın. Engel olurlarsa, Rumca: “bir arkadaşımı görmeye geliyorum” dersin. Üstün başın süzgül olduğundan ses çıkarmazlar. Ama sakın gemi hareket etmeden gizlenmeye kalkma: dört bir yanda gözleri vardır. O arada, ben de senin bavulu zenginlerinkilerin arasında karıştırırım. Yukarda, bavulunu görür görmez, kimseye açıklamada bulunmadan çeker alırsın. . . ondan sonra Tanrı yardımcın olsun, evlât.

Her şey dediği gibi oldu. Hiç bir engelle karşılaşmadan gemiye bindim, kış güverteye gittim, bizim **sandalcı**’nın arkadaşlarıyla tartıştığımı, sağa sola dirsek attığımı gördüm; bavul elime ulaştınca, son bir kez, rahatladığımı gösteren geniş bir el hareketiyle bana:

— Hadi bakalım, Tanrı yardımcın olsun! . . . dedi.

Evet, yavrum, biletçi gelip seni enseleyene dek, Tanrı yardımcın olsun.

Ama bu korkunç olaya dek, bir çıkış yolu bulabilmeyi, çevrenizi kuşatan cıvıl cıvıl yaşamda bir yer elde edebilmeyi umabilirsiniz. **Saghaliën**’deki yaşamsa gerçekten pek heyecanlıydı: Yunanistan’ın, Anadolu’nun, Makedonya’nın dört bir köşesinden gelmiş dört yüz Rum, tiyatromsu olmaktan da öte, hattâ gerçekdışı, gülünç, acıklı, çekici bir görünüm içinde güverteye serilmişti. Bin bir çeşit giysi, seksen lehçe, bin bir çeşit adam. Genci, yaşlısı, çoluğu çocuğu. Evlisi bekârı. Neşelisi, düşüncelisi, asık suratlısı, kayıtsız, bilgisi. Kimisi dansetmekte, ya da çocuklarını oynatmakta. Kimisi şarkı söylenip bir çalgının tellerine dokunmakta ya da kağıt oynamakta. Kimisi kavga edercesine tartışmakta, kimisi bir köşeye çekilmiş derin derin göğüs geçirmekte, kimisi de bir yandan güverteyi arşınlarken, bir yandan da, ellerini göğe kaldırıp:

— Ah **patrida-mu!** . . . **patrida-mu!** . . . (Ah yurdum, ah!) diye ulumakta.

Herkes birşeyler yiyip içmekte. Bütün güverte zeytin çekirdekleri, ringa balığı başları, soğan ve portakal kabuklarıyla kaplı. Dört bir yanda, **tziri** peynirinin o keskin kokusuyla daha bir sürü pis koku.

Özellikle şu ezgi yükselmekte bütün kümelerden:

Ehe, more, ehe

Tha pami stin Xantia!

Ehe, more, ehe

Demir aldık gidiyoruz illere!

Ve bu gürültü patırtı arasında gemi son bir kez düdüğünü öttürüp bana biletsiz olduğumu hatırlatmakta. Hemen hemen unutmuştum bunu, ama kalabalık beni öyle iyi gizliyor ki, pek korkmuyorum; geminin düdüğü olanca

gücüyle doya doya ötüyor, ve gemi, avaz avaz bağırarak kalabalığın sayıklamaları arasında demir alıyor:

— Elveda, **patrida-mu!**

— Elveda, dostlar!

Ehe, more, ehe, şimdi, dört yüz kişilik bir koronun ağzında, yeri göğü inletmekte:

Herkes şarkı söyler.

Böyledir töresi geminin:

Sevinçlidir herkes; neşelidir.

Yalnız Yahudi'nin yüzü gülmez.

Gezginci Yahudi yolculuktan hiç mi hiç hoşlanmaz.

Saghalien, oyun olsun diye üstümüze su sıçratan rüzgârın önüne düşüp açılıyor. Tenteler patır patır ediyor. Birbirlerine sokulan göçmenlerin yüreğinde gittikçe büyüyen bir kaygı. Ben de kaygılıyım, hem de haklı olarak. Bununla birlikte, bir yandan da, birkaç gün sonra Marsilya'da olmanın mutluluğunu düşünmekten alamıyorum kendimi. Ah, ah! oraya varabilmek için her şeye – hamallığa, dalgıçlığa, dilencilığe bile – razıyım. Daha şimdiden kendimi, tıpkı dostum gibi, Fransızca kitapları aslından okurken görüyorum!

Birden zihnim bunlardan ayrılıyor, yüreciğim sıkışıp küt küt atmaya başlıyor. Yanımda yöremde **katastromatos** (güverte) yolcuları, karman çorman insanlar, kazanacakları dolarların düşünüyüşünü görenler. Ne ilgim var şu sürüyle?

Genç bir göçmen, sarımsak kokulu soluğunu burnuma doğru gönderiyor:

— Ben San Fransisko'ya gidiyorum. . . Ya sen?

— Tombuktu'ya.

— O da neresi?

— Kanada'da bir yer.

— İyi ama, çok soğuktur orası. . .

— Rahat bıraksana beni!

Gözümü kaptan köşkünde dolaşan Kaptan'a dikmiş, korktuğum şey başıma gelirse, bu adamın bana acıyıp acımayacağını düşünüyorum.

Derken, Yunanca, kısacık bir cümle yüreğime işliyor:

— **He! Ta sitiria, pedia!** (hadi bakalım, çocuklar, biletleri görelim!)

Bu uğursuz lâfi eden, üçüncü mevkinin büfesini işleten Rum asıllı **kahveci**'ydi, Akdeniz'de çalışan gemileri bunlar tutmuştu.

Yanımda da, asık suratlı bir güverte subayı.

Ah! **kaymeni palikaraki** (zavallı yavrum benim)!

Kalabalığın kaynaşmasından ve iki denetçinin dalgınlığından yararlanıyor, usul usul yer değiştirip sıvışıyorum. Nereye kaçacağım acaba? Ben biliyor muyum sanki? Sağa sola seğirtiyor, bakışlarımla sığınacak bir sıçan deliği arıyor, bir yandan da gömleğimin eteğine diktiğim altını yokluyorum, “Roskof”um da o arada dizimi döğüyor.

Kurtarma sandallarından birine mi girsem? Üstleri örtülü, brandalar sınıklı bağlı, içlerine girebilmek için ipleri kesmek gerek. Kazan dairesine mi insem? Ordakileri tanımıyorum ki: hepsi Fransız. Derken bir gemici geçiyor yanımdan, yan gözle beni süzüp gülümsüyor. Benim bir **palikaraki** olduğumu anladı besbelli?

İşimin bitik olduğuna karar verip kocaman bacanın çevresindeki dolambaçlı koridorlara vuruyorum kendimi. Kazanlar koruyan mazgalın üstüne sığıyorum sonunda. Orda, hava boruları arasında güvenlikteyim. Kimsecikler bulamaz beni burda, çok karışık bir yer çünkü. Geminin her köşesini arayacak degiller ya! Hem – kimbilir? – belki de gemiyi oraya kez ayak basan bir serseri kadar tanımıyorlardır, öyle değil mi **palikaraki**?

Ve geçmek bilmeyen, ağır saatlar, yani sonsuzluk ağır ağır geçiyor, geçmiyor akıyor, müthiş bir belirsizlik içinde, incecik bir yağmur düşüyor omuzlarıma, kazanlar mazgalın altından kıcımı yakıyor, bacadan çıkan kurumlar soluğumu kesiyor, makinaların zangirtisi mazgalın üstünde beni de hoplatıyor. . . Ya bavulum, karnım açıktan guruldarken şu korsan heriflere bırakıp geldiğim peynirimle ekmeğim ne âlemde acaba? . . . Oysa, ölesiyeye açım. Ama sabretmeli, ve gözlerim bacaklarımla arasından aşağı çevrili, kulağım kırışte, sabrediyorum. Üstten donup alttan yanıyor, dinlenen leylekler gibi, durmadan ayak değiştiriyorum.

Hey ulu Tanrım, ne de geçmez zamanmış bu!

Ama pek de değil canım!

Güvertede bir ayak sesi, tak, tak diye yaklaşıyor. . . İki kişiler. . . Duruyorlar! Neden durdular acaba? Burda yapacak bir iş yok ki. Yine de bir göz atıyorum çevreme: ama, hayır, gerçekten yapacak bir şey yok burda; her yan kir pas içinde, ve yalnız tozlu demirler çarpıyor insanın gözüne.

Ama ayak sesleri – bu sefer tek bir kişininkiler – yeniden, tak, tak diye yaklaşılmaya başlıyor, sonra yine duruyor, hem de benim dehlizde! Ah, Marsilya, ah! seni pek iyi seçemez oldum galiba! Onun yerine, **kahveci**’nin, biletlere bakan memurun dilmaçlığını yapan Rum’un kasketini görüyorum, tek bir hava borusu var aramızda. Üzüntüden soluğum kesiliyor, ama böyle bir felâket karşısında soluk almamanın hiç yararı yok, çünkü **kahveci**, bir adım daha atıp kurbağa gözleri, patatesi andıran suratıyla karşımda belirdi bile: hiç bir şey demiyor, olduğu yerden, işaret parmağıyla: **gel bakayım buraya!** diyor.

Dediğini yapıyorum tabii. . . Gidip karşısında dikiliyorum. . .

Ah, **palikaraki**, ah...

Güverteye çıkınca, Fransız'la Rum, anlamadığım bir iki lâf ediyorlar. Fransız, sakın sakın yüzüme bakıyor. İkinci:

— Gel ardımdan! diyor.

Hâlâ yerlerinde duran Roskof'umla yarım sterlinlik altınımı düşünerek, yeni gelin gibi, süklüm püklüm ardına düşünüyorum.

Bizim kederli kervan **katastromatos**'un brandası altına gelince bir de bakıyorum ki, bütün göçmenler ayakta. Öbürlerinden daha sinirli olanlar çevremizi kuşatıyor. Bir bağırsız çağırıştır başlıyor:

— Ne var, n'oluyor?

— Bileti mi yok?

— Bileti mi yok?

— Vah zavallı **kaymenos**, vah!

Çevremizi toplanan bu adamlara, iki yargıcıma, denize, göğe bakıyor, kendi hesabıma ürperiyor, paramı pulumu peynirin içine saklamadığıma üzüldüyorum.

Rum dilmacın yönettiği, Fransız'ın kayıtsızca, göçmenlerinse büyük bir ilgiyle dinlediği sorgum başlıyor.

— N'apıyordun o gizli yerde?

— Marsilya'ya gidiyordum.

— Yok yahu! Peki ya biletin?

— Biletim falan yok.

Kahveci'nin suratı kıpkırmızı kesiliyor, paltomun yakasına yapışıp şöyle bir silkeliyor beni:

— Seni gidi **kerata**, seni! Babanın gemisinde mi sandın kendini, ha?

Fransız subay elini uzatıp uşağın acarlığını yarıda kesiyor. Birikenler arasından bir ses yükseliyor:

— Hayde, **more**, **leke**'lik (pişlik) etme. Din kardeşiyiz hepimiz!

Sonra, daha başka sesler duyuluyor:

— Ne yani! Gemi senin babanın malı da değil!

— ... Şu **kaymenos** bindi diye de batmaz!

Dilmaca düşmanlık gözle görülür derecede. Göçmenlerden biri cebinden mendilini çıkarıp birkaç metelik atıyor içine, sonra kalabalık arasında dolaşip sinirli sinirli paraları şangırdatıyor, bir yandan da, madensel bir sesle:

— Hadi bakalım, arkadaşlar! azıcık yardım edin! Gönlünüzden ne koparsa verin! Şu zavallı oğlan için para topluyoruz! Evet, **onun için!** Yoksa gemi için değil! Camı cehenneme geminin! diyor.

Para toplayan oğlanın yüzüne bakıyor, az önce San Fransisko'ya gittiğini söyleyen, benimse başımdan savdığım delikanlı olduğunu görüyorum.

Kahveci, bakışlarıyla üstünü sorguya çekiyor. Beriki tek bir cümle söylüyor, bunun üzerine Rum ceplerimi karıştırmaya başlıyor. Sonuç: birkaç

koca metelik. Onları da bana bırakıyorlar.

Bunun üzerine, güverte subayının:

— Kömür artıklarının bulunduğu yere atın bunu, dediğini işitiyorum.

Sonra arkasını dönüp uzaklaşıyor, ama hemen geri dönüyor, temiz pak giysilerine bakıyor, yargısını değiştiriyor:

— **Hayır, hayır... Göz altında tutun... Napoli'de karaya çıkarın...**

Dilmaç beni depo olarak kullanılan kamaralardan birine tıktıktan sonra, üstüme yürüyüp avazı çıktığıınca bağıyor:

— **Vodi! Gaiduri!** (Öküz herif! İnekoğlu inek!) Gemi hareket etmeden niçin gelip beni görmedin? **Zoo!** (Hayvan herif!) Birkaç drahmiye, nereye saklanacağımı gösterirdim ben sana!

— Bundan sonra öyle yaparım...

Gerçekten de öyle yaptım, ve epey yararını gördüm.

Messina boğazı gözükene dek her şey yolunda gidiyor. Yolcular yiyip içiyor: güverte, sözün en gerçek anlamıyla ahıra dönüyor; yürürken düpedüz pisliklere basıyorsunuz. Geceleri iyiden iyiye yayvanlaşan şarkılar, sabahları eskisinden daha hızlı başlıyor:

Ehe, more, ehe!

Eller çırpılıyor, oyunlar oynanıyor:

**Yiyip içip eğleneceğiz,
Hiç durmadan hora tepeceğiz,
Ehe, more, ehe.**

Derken, hiç beklenmedik bir anda korkunç bir fırtına kopuyor, insanların da, nesnelere de altını üstüne getiriyor.

Binlerce ton suyun ağırlığına denk, umulmadık, beklenmedik, kurşun gibi bir rüzgâr tepemizdeki brandayı şiddetle kaldırıp indiriyor, şişiriyor, bütün iplerini koparıp ortadaki kalın direğe çarpıyor, direk, dünyanın sonu gelmişcesine, müthiş bir sesle çatırdıyor. Kadın, erkek, çoluk çocuk, yük, şişe, ekmek, peynir, soğan, sarımsak, portakal birbirine karışıyor, gemi bu karman çorman yığını bir o yana bir bu yana savuruyor, eziyor, suyunu çıkarıyor; bu arada, fırtına güverteyi silip süpürmekte, süvari kaptan köşkünden bağırmakta:

— Herkes ambarlara!

Göçmenler şimdi başka bir türlü çağırmakta. Sırılsıklam olmuş, elleri ya da kışları üzerinde kayıyor, faltaşı gibi açılmış gözleriyle, ellerine geçene sarılıyor, korkunç çığlıklar atarak deniz ermişlerine sesleniyorlar:

— **Aghios Nicolas! Aghios Gherasimos!**

Yolcuların ambarlara inişini **düzenleyen kahveci**, bu içler acısı görünümüne bakıp eğleniyor, korkudan deliye dönmüş güverte halkının üstüne yürüyüp avazı çıktığı kadar bağıyor:

— Hayde more! Alın size fırtına! Şimdi de söylesenize “**ehe, more, ehe**”nizi!

Ve insancıkları üst üste tikiştirip güverteyi temizliyor.

Piskokular ve kustumuklar arasına inmektense fırtınayla boğuşmayı yeğleyen bir tek ben varım. Parmaklıkla mutfak arasına sığıp güverteyi yıkamakta olan dalgalardan korunuyor, ve bir ara, gerçekten batmak üzere olduğumuzu sanıyorum. Elveda, anacığım! Bir daha yüzümü göremeyeceksin!

Beni orda gören **kahveci** yaygarayı basıyor basıyor:

— İn aşağı, akılsız herif! Dalgalara kapılıp gideceksin!

— Keşke kapılsam!

Ama alınma başka türlü yazılmıştı.

Yıldızlı bir gecede, Napoli ben yoksula o eşsiz koyunu açıp sıram sıram dizilmiş ışıklarını göğe doğru uzatıyor, ve beni kendimden geçirerek Fransa'ya gidişime engel olan almyazımı bağıslatıyor.

Napoli'ye çıkıyorum... Ve bayılıyorum bu kente! Gözlerim Vezüv'üz karanlık silüetini ararken, içim içime sığmıyor, yüreğim heyecandan çatlayacakmış gibi oluyor.

Dilmaç, korkunç bir gürültü arasında, sen burda ineceksin, diye bağıyor.

Saghalien makinalarını susturup demir atıyor. Yolcular, geminin çevresinde kaynaşan sandallara doluşuyorlar. Ben de bavulumu sırtına vurup burda inen yolcular arasına karışıyorum, daha sonra kıtalararasında işleyen bir gemi gelip Amerika'ya götürecekt onları. Tam bir koyun sürüsü gibi bir mavnaya doluşuyoruz, bir römorkör gelip mavnayı gümrük iskelesine çekiyor. Sandalcıların yolculardan istediği üç lireti düşünüp “eh bu da kâr sayılır” diyorum kendi kendime. Kimse dönüp de benimle ilgilenmediği için, hiç sesimi çıkarmayıp aralarına giriyorum. Ne olur ne olmaz? İnsan **palikaraki** olunca, beleştten gelmiş bir akşam yemeği, bedava bir yatak yabana atılmaz doğrusu! Onun için, çakılmadığı sürece göçmencilik oyununa devam!

Ama hayır, sökmüyor bizim oyun, hiç beklenmedik bir biçimde bozuluyor.

Bizleri alıp mezar gibi yanyana uzatılmış yatakların bulunduğu kocaman bir yapıya götürüyorlar, Rum'ların duvara yaklaşp daha önce buralardan geçmiş yurttaşları tarafından yazılmış bazı sözleri okuduklarını görüyorum: Kardeşler! Mercimek büyüklüğünde tahtakuruları yedi bitirdi bizi burda!

Bavulumu kaptığım gibi tüyüyorum!

Ben, yaban illere düşmüş zavallı İbrail'li, kendisini bekleyen kara günlerden habersiz garip, yaşama heyecanı ile yanıp tutuşan ve Marsilya'ya gidemediğine göre Napoli'de olduğuna sevinen delikanlı, kimsiz kimsesiz, yoldaşsız kılavuzsuz yine sokaklardayım işte. Ancak şiirlerden tanıdığım

Napoli'de, gömleğimin eteğine dikilmiş sarı liramdan, yeleşimin cebine yerleştirdiğim Roskof'tan ve göçmenlerin benim için topladıkları, bozuk para halindeki on beş drahmicikten alabildiğine hoşnudum.

Ama bizim İbrail'li, düşler kurarak yürürken, hiç beklenmedik bir anda, göz açıp kapayıncaya dek olup biten şeyden hiç mi hiç hoşnut değildir: uğrunun biri yanına yaklaşmış, kendisini alıp bir **albergatore**'ye (hancı) götürme önerisinde bulunmuş, karşılık beklemeden bavuluma yapışmış, hadi yürü demiştir!

Hey ulu Tanrım! diyorum kendi kendime, adamcağız böyle davranmak zorunda kaldığıma göre kimbilir ne kadar aç? Yunan kentlerinden daha yoksul bir kente indirdiler demek beni!

Ve adamın ardına düşünüyorum. Duomo Sokağı, sonra, daha dar bir ara sokak: ve işte dördüncü katta, **albergatore**'nin odasındayız. Yaşamla boğazlaşan insanlarınki gibi sert yüzlü, kara kuru, genç bir adam bu. Pazarlık: gecesi elli santim, sebze için et ya da balık için de yirmi beş. Tamam. Hamala borcumu soruyorum, adam topu topu otuz santim istiyor, çıkarıp veriyorum. Ev, deniz ortasındaymışım gibi sallandığından, hemen gidip yatıyorum.

Patron beni odama götürüyor, kapıyı açıyor, yana çekilip bana yol veriyor, ve elini uzatıp bekliyor. Acı bir anlatımla kapanmış ağzına, hem ateşli hem soğuk gözlerine, en küçük bir çizgisi kıpırdamayan erkeksi yüzüne bakıyor, hiç bir şey anlamıyorum.

— Bizim elli santimi uçlan bakalım! diyor içimi donduran kuru bir sesle.

Hemen çıkarıp veriyorum. Adam kapıyı örtüyor. Odanın ortasında dikilip sırayla o leş gibi yatağa, insanın içini karartan pencereye ve boyalı kâğıtlarında ezilmiş tahtakurusu lekeleri göze çarpan duvarlara bakıyorum. Adına **sokak** dedikleri o karanlık, derin ve kederli boşluktan, şu Batı sokağından, Napoli sokağından hüznünlü bir ezgi yükseliyor; düşlerimin kenti Napoli'de, adamın biri, otuz para kazanabilmek için, bavulumu koparırcasına elimden alıyor ve beni, hancıdan çok cellâda benzeten şu **albergatore**'ye getiriyordu.

Birden büyük bir korku kapladı içimi. Kapkara sezgiler doldu yüreğime. Ağlamak istedim.

Dostum uzaklardaydı. Anam da öyle. Peki, ne işim vardı benim buralarda! Süssüz, ama tertemiz, sıcacık yuvamız geliyor aklıma. Hemen hepsi evlenen, ev bark sahibi olan, belli bir iş tutan yaşlılarımı düşünüyorum. Günahım nedir ki ben de onlar gibi, herkes gibi yapamıyorum? Yurduma gelen yabancılar bile iyi kötü yaşar, başka bir yere gitmek istemezken beni böyle yollara düşüren ne? Nedir istediğim? Neyin ardında koşuyorum böyle?

Yapayalnız. Beni anlayacak, yardım edecek insanlardan binlerce mil uzakta.

Hemen soyunup gömleğimin eteğindeki altımı çıkarıyor, usul usul okşuyorum: işte bu sarı lira, bir de hemen hemen onun kadar tutan **katastom-**

atos'ların topladıkları paralar koruyacak beni. Roskof marka saatım da, her şeye rağmen, iki üç frank eder herhalde.

Varlığımı yatağın üzerine yayıyorum: saat, bir avuç madenî para ve ufacık sarı lira. Bütün bunlar aşağı yukarı bir İngiliz lirası ediyor. Güzel. Tütün de içinde olmak üzere, günde otuz para harcayarak on on beş gün yaşayabilirim demektir. Ama yarından tezi yok iş arar, her ne olursa kabul ederim.

Bu düşünce içime su serpiyor. Başımın çaresine bakmalıyım diyerek yatıyorum. Yapayalnız bir adamım yeryüzünde!

Yapayalnız mı... Yok canım! Akşamın verdiği bir hüznün bu... Ertesi gün, saat yedide, karşımda buluveriyorum Napoli'yi! Napoli, eşi benzeri olmayan kent, öteden beri "**gezip görmeden ölmek gerek**" diye övgüsünü işittiğim yer!

Bense, onu gördükten sonra ölmedim, ama feleğimi şaşırdım. Tam iki gün, durmadan koşuştum. Her yere gittim. Müzelere, Vezüv'e, Pompei'ye, parklara, bahçelere, anıtlara, bir elimde bir parça ekmek, öbüründe Roskof'um, göz açıp kapayıncaya dek hepsini dolaştım.

Ama ikinci günün akşamı, odama döndüğümde, yoksul göçmenlerin topladığı bir yığın ufaklıktan eser kalmamıştı.

İşte o zaman korkuya kapılıyorum. Evet aslanım, şimdi artık çalışmalısın! Ayrıca, paraya da dikkat! Su gibi akıp gidiyor mübarek. Şimdi aşağı gidip hancının, etiyle sebziyle beş para tutan şu ünlü yemeğini yiyelim bakalım.

İçine bolca erişte, fasulye ve tuzlu mu tuzlu morina balığı konmuş bir yemek bu: yemekten çok artığa benziyor. Tadı da hiç hoş değil; belki de hiç gelmeyecek kötü günlere bırakalım bu bulamacı. Ve gerçekten iş aramaya koşalım artık.

Kolayca iş bulacağıma eminim! Gezintilerim sırasında: **Latteria Romana** tabelâları görmedim mi? Hiç kuşkusuz **Rumen Sütçüleri** bunlar!... Gerek bu tabelâlar, gerekse bütün evlerin kapısına asılan **si loca un piano** (kiralık oda) ilânları bana Napoli'de bütün sütçüleri Rumen'lerin işlettiği ve hemen herkesin bir... bir piano kiraladığı kamısını veriyor! Tramvayların ardında koşarken gözlerimin önünde oynayan, hele birincisi beni sevince boğan iki cümleydi bunlar. Hayır, feleğimi şaşırmadım. **Latteria Romana**, aslında, **Laptaria Româna**⁴ demektir.

Hey gidi Latince hey: nasıl da oyun oynadın bana! Çünkü, **beni göz göre göre açlıktan ölmeye bırakmayacak Rumen'lerin yanında nasıl olsa bir iş bulacağım inancıyla, boyunduruk altına gireceğim anı habire geciktiriyor**, ondan sonraki üç günü de Napoli çevresindeki görkemli çayırarda geçiriyorum. Limanı, rıhtımları, kiliseleri dolaşıyorum. Yeni yeni insanlar tanıyorum.

⁴**Laptaria Româna**: Roma Sütçüsü.

Evet, evet, yeni insanlar tanıyorum!

Bunlardan biri beni, bir akşam, akordeonla dansedilen bir buluşma evine götürüyor. Ev kız dolu. Neşe, içtenlik okunuyor her yanda, aykırı hiç bir şey yok.

Ben, dansetmiyorum, bir köşede içiyor, şakalaşılıyor, oynayanları seyrediyorum. Küçük bir kız şaşmaz bir kronometre gibi hemen dışarı fırlıyor, iki elini boru gibi yapıp ağzına götürüyor ve tanrısal bir sesle; beşinci kattaki başka bir tanrısal yaratığa sesleniyor:

— **Na-a-a-ni-i!**

Gökte bir pencere açılıyor. Yine öyle tanrısal bir ses karşılık veriyor:

— **Qué buoni?** (Ne istiyorsun?)

— **Chendi a basso! Tché oun soltadiello, oun pasquale, qué** (İn aşağı! Burda seni isteyen bir minik asker var!).

Ve tanrısal yaratık “aşağı”, hem de yeryüzü cehennemine dek iniyor, ve bizim minik askeri de ardından sürüklüyor. Bütün bunlar, topu topu elli meteliğe patlıyor.

Ama, inanın bana, bu bile pahalı, çünkü barın kapısında dikilen bir “aile reisi” müthiş düşük fiyatlarla bu tanrısal alışverişe soğuk su katmakta. Yargıyı siz verin: bu “aile reisi”, omuzunda bir kamçı, **pasquale**’lerin koluna yapışmakta, bir inek bir eşek koşulmuş arabasında oturan kızlarını göstermekte ve **yeme içme ve... sonrası** bir lirt demektedir.

Soldatiello’lardan biri biniyor arabaya. Ardından biri daha. Bende biniyorum. Kızların babası öne düşüyor. İnek, eşek ve araba karanlıklara dalıp gidiyor. Yolda, sürekli müşterilerden biri atlıyor ağır aksak giden arabaya, sağa sola selâm, öpücük ve sigara dağıtıyor, herkesin elini sıkıyor.

Kentin dış mahalleleri. Tam bir köy evi. Pılıpırtı. Yoksulluk. Küçük bir kız, anasıyla birlikte, kocaman bir masaya peynir, ekmek, makarna ve şarap koyuyor. Yiyip içiliyor, sonra, kapı yerine yalnız bir perdeyle oturma odasından ayrılan yan odaya geçiliyor. Çiftler sırayla giriyor odaya. Beş altı yaşlarında iki cüce yumurcak, ellerinde bir leğenle bir ibrik su, ciddi bir yüzle odaya girip çıkmakta.

Herkesin keyfi yerinde. Kahkahalar atılıyor. Kimsenin bu duruma aldırdığı yok. Ben oturmuş küçük kızı seyrediyorum. On iki, on üç yaşlarında olmalı. Ona ne zaman sıra gelecek acaba?

Vallahi hemen galiba, çünkü onu arzuladığımı sanan anası, beni gösterip bir dirsek atıyor kıza:

— **Hé vai...** (Hadi git kız!)

— **Co dgio anda qué non mi chiama!** (Çağırmadan nasıl gideyim canım!) diye karşılık veriyor küçük kız, ezile büzüle.

Evet, Napoli’yi tanıyorum artık.

Ama bu bilgiyi elde edebilmek için bedelini ödemem gerekti. Hem de sizleri alıp yedirip içirerek, önünüze kılavuz katarak kentte şöyle üstünkörü dolaştıran gezi acentalarına verdiğiniz paradan çok çok daha fazlasını ödemek zorunda kaldım.

Orda geçirdiğim ilk haftanın sonuna kalmadan tanıdım Napoli'yi. Ve işte ondan sonra rahatça ölebileceğimi de anladım. Tıpkı kendi öz çocuklarından yarısından çoğuna yaptığı gibi, bana da hiç bir çıkış yolu göstermedi Napoli.

En son üç litem cebimde, büyük bir korku içinde rıhtımları, iskeleleri dolaşılıyor, Marsilya'ya gidecek bütün gemileri gözlüyorum, ama burda, Napoli'yi gördükten sonra yine eskisi gibi zavallı bir **palikaraki** haline giren umutsuz genci başka bir **Saghalien**'e sokacak Yunanlı **sandalcı** yok. Sabah-tan akşama rıhtımda dikilip, beni almaksızın, çok daha yumuşak yüzlü kentlere doğru yollanan gemileri seyrediyorum. Günün birinde ben de gideceğim elbet diye umutlanıyorum yine de.

Şubat ayındayız, dünyanın en güzel koylu kentinde ikinci haftama başlıyorum.

Büyük bir yüreklilik gösterip **albergatore**'yi çağırıp bavulumu gözünün önüne seriyorum.

— Bak, yepyeni bir takım elbise, yepyeni çamaşırlar, yepyeni botlar, ayrıca bir de **Sokrates**'le **Eminesco**. Bütün bunlara karşılık, ne kadar zaman **man-giare et dormire** (yemek ve yatmak)?

— **Una settimana** (bir hafta).

Tamam. Elveda bavulum! Sırtımdaki iki gömlek, iki donla kalıyorum; ayağымda bir çift çorap, cebimde iki mendil, iki takma yaka, bir havlu, bir sabun, ve usturam.

Haa, bu arada, dostlarımı en çok eğlendiren şu serüveni yazarken, farkında olmadan kurtardığım şeyi söylemeyi unutmuyayım: Genevray'ın **Ombra** (Gölge) adlı yapıtının Rumence çevirisi; bu kitapçık, adı sanı bilinmeyen bir Yahudi yayıncı tarafından yayımlanmış ve bizim orda koskoca bir kuşağı besleyip eğitmiş olan küçük cep kitapları dizisindendi; yayıncı sonradan iflâs edip kendi eliyle canına kıymıştı.

Napoli'de geçirdiğim aç günlerde bana ettiği iyilikten ötürü, ömrümün bu sayfasını kendisine adıyorum.

Dertli bir ananın satın alıp, hâlâ devam etmekte olan sürtmelerim sırasında yitirdiğim bu bavulun içine tıktığı öteberiyi çoktan unuttum. Ama bin bir üzüntünün yolunu gözlediği bir ruhun tek besini ve tek tanığı olan **Ombra**'yı hiç bir zaman unutmayacağım.

Sarı liramın ve mâdeni para yığınının eriyip gidişinden sonra, yeni bir yaşam, masrafı bavulumla ödenecek ve bir hafta sürecek yeni bir dönem başlıyordu.

Kuru fasulye ve erişteli morina balığı “lapasına”na giriştim ister istemez.

Yutabilmek için, burnumu sımşıkı kapamak zorunda kalıyorum. Hey ulu Tanrım, bunu bile çok göreceğin günler yaşayacağımı nerden bileyim?

Şimdi artık ancak boş vakitlerimde iş arıyorum, ve tabii boş yere. Zamanımıysa, rıhtımda dolaşıp yeni bir **Saghalien** gözlemeye harcıyorum. Gemi yok değil elbet, ama hani ne derler, **sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yermiş**; şimdi artık her limanda duran ve insanı Napoli'lere bırakan **Saghalien**'ler istemiyorum. Öbür türlüysünüyse bul bulabilirsin, ama can çıkmadıkça umut kesilmezmiş.

O arada, "güzel bir fırsat" çıktığı zaman beni düşlerimin **Saghalien**'ine götürecek sandalcıya verilecek iki lireti de yiyip bitirmemek için büyük dikkat gösteriyorum. Ve nasıl da zor iş ulu Tanrım! çünkü sigara içiyorum, oysa sırf tütün, her gün, otuz paramı yiyor! İki liretim suyunu çekmeye başladı bile, ama küçük bir yedeğim var nasıl olsa: Roskof'um, güzel bir çakım, güzel bir kâğı para çantasıyla yine güzel bir bozuk para çantası. Tam zamanında elden çıkarırsam, bu ufak tefek beni yoksulluktan kurtarır. Bunu kafama yerleştirip umutsuzluğa kapılmamaya uğraşıyorum: işimin bitik olduğunu, ne Tanrı'dan, ne de herhangi bir insandan yardım göremeyeceğimi çok iyi biliyorum. Bir sokak köpeğinden daha dertli, sokaklardan birinin ortasına, gelip geçenlerden birinin ayakları altına yatıp ölümü beklemekten başka çare bulamayan, yapayalnız biriyim ben!

Bavula karşılık morina balığı lapasıyla geçirilen o hafta içinde, küçük bir olay günlük tütünümlü sağlıyor. Amerika'ya gitmekte olan Ermeni ailelerinden biri benim **albergo**'ya iniyor, kendilerine kılavuzluk önerisinde bulunuyor, bir yandan onları gezdirirken, bir yandan da gemilerin geliş gidişini kolluyorum. Aile bu öneriyi kabul ediyor, ancak hey ulu Tanrım, ne aşağılık şey şu insanoglu! Sabahtan akşama taban tepmeye, içten açıklamalara ve yürekte gelen bir bağlılığa karşılık bu pinti herifler bana vere vere elli santim vermez mi! Ah insanoglu ah, ne çirkinsin!

Oysa, ana baba ve yedi çocuktan kurulu bu ailenin hali vakti yerinde. Günün yarısını dolaşarak geçirmekteler; öbür yarısında odalarına kapanıp dünya nimetlerinin tadına bakmakta, yiyip içmekte, dev gibi nargileler tütürmekteler. Morina balığı konusunda hiç bir şey bildikleri yok, ve bu konuda alabildiğine bilgili olan bana da hiç bir şey sormuyorlar. Elli santimi verip o yağlı ve yılışık suratlarıyla yüzüme bakıyorlar, hele sakallı ve yakışıklı bir adam olan babaları. Altı yaşlarındaki küçük oğlunu çılğınlar gibi seviyor; "baba" darbuka çalıp kalın ve soylu sesiyle türküler çağırırken, oğlan da tatlı tatlı göbek atıyor. Bu ezgi, daha doğrusu tıptı tıpına aklımda tuttuğum bağlantı bölümüyle, belki de hiç bir şey anlatmayan sözleri o günden beri, ömrümün tatlı ve hüzünlü bir düşü gibi aklımdan çıkmamıştır. Yıllarca, bu sözleri hatırladıkça o göz kamaştırıcı, acımasız Napoli'yi ve Ermeni ailesinin bencil mutluluğunu bütün ağırlığıyla hissetmişimdir.

Ezgisini ve anlaşılmaz sözlerini olduğu gibi hatırladığım bu bağlantıyı aşağı yazıyorum. Bunu kendim, salt kendim için yapıyorum. . . Belki biraz da yürekleri acı ezgilerle dolu, acı anların değerini bilen insanlar için.

Ettime canıma işleyen bu bağlantı şöyleydi;

Ah darbuka, darbuka
Yavaş, yavaş. . .
Siga, siga, yekase
Hey kiravendi, karakaşlari!

Ve sonra morina balığı hastası bitti! Ermeni aile gitti! Ev bark, yiyecek içecek ve tütün sona erdi! Ben garip **palikaraki** sokakta kalverdim!

Kursağımda kupkuru bir ekmek parçası, iki gün benim **albergo**'nun çevresinde dolanıyorum. Patron halime acıyıp son bir kez bir çanak morina lapası uzatıyor önüme, bir solukta mideye indiriyorum; yemek bitince:

— **Venga con me!** (Yürü bakalım!)

— Nereye gidiyoruz?

— Rumen Konsolosluğuna!

Bak hele, doğrusu işte bu fikir hiç aklıma gelmemişti. Ayrıca, oraya gitme fikri hiç bir şeycikler demiyor bana: yurdumun konsolosuyla aramızda ne gibi bir ortaklık olabilir ki?

— Seni geri gönderir hiç değilse, diyor İtalyan beni konsolosluğa sürüklerken, daha önemlisi, bana olan on beş liralık borcunu öder belki!

Ben: “Konsolos şimdi bana burda ne aradığımı sorar, ve her şeyden önemlisi pasaportumu görmek ister, oysa pasaportum falan yok benim!” diye düşünüyorum. Ve güzel kaşlarını çatmış, kaygılı bir yüzle yürümekte olan **albergatore**'me dönüp:

— **Palikaraki**'nin ne demek olduğunu bilir misiniz? diyorum.

— Hayır.

— Konsolosların hiç mi hiç hoşlanmadığı adam demektir, o da benim işte! Adam duruyor, elleri cebinde, suratıma bakıyor, sıkkın bir tavırla:

— **Porco dio!** (Hay domuz soyu hay!) diye söyleniyor.

Bir an için, konsolosluğa gitmekten caydığımı sanıyorum. Ama hayır, caymıyor.

— **Andiamo sempre!** (Olsun, gene de gidelim.)

Ve işkence yeniden başlıyor.

Önce Konsolos'a çıkıyoruz, adamın görevi onursal ve tek kelime Rumence bilmiyor:

— Şey. . . Efendim. . . Bu Rumen, on beş gün önce benim hana geldi. . . Açlıktan ölecek nerdeyse, bana da on beş liralık borcu var.

— Ben yalnız vize işleriyle uğraşırım, elimden bir şey gelmez.

Homurdana, homurdana aşığı iniyoruz. Sokağı çıkınca, İtalyan bir süre düşünüyor. Sonra:

— Gel bakalım! diyor.

— Şimdi nereye?

— Valiliğe!

— Yapmayın n'olur! Bavulum sizde ya! Yetmedi mi:

— Yetti yetti! Ama paramı alıp bavulunu geri vermek daha bir hoşuma gider!

Hey gidi yiğit adam hey!

Valilikteyiz. Şefflerden biri, ellerini göbeğinde kavuşturmuş, şekerleme yapıyor. Bizim Napoli'li başlıyor anlatmaya:

— **Scuzate... Signore... Questo Rumeno... otto giorni... non pagato... quindici lire...** (Afedersiniz... Efendim... Bu Rumen... sekiz gün... ödemedi... on beş liredi...)

— Kötü bir oğlan mı?

— Yoo, hayır... ama...

— Biz alacak verecek hesaplarıyla uğraşmıyoruz!

Dışarı çıkınca rahat bir soluk alıyorum: bitti şükür!

Oysa bittiği falan yok: Napoli'li yeni bir şeyler kuruyor:

— Gel hele!

— Gene mi!... Vay anam vay babam vay!...

— Sus! Zırlayacağına, ananın yanında kalsaydın! Burası **Napoli!**

— **Vedi Napoli, poi mori?** (Napoli'yi görmeli, ondan sonra ölmeli mi yani?)

— **Davvero!** (Hah şunu bileydin!)

Ardına düşüyorum. Bu sefer Belediye'ye götürüyor beni:

— **Signore... Guardate... Questo... Rumeno...**

O böyle kendi başına söylenip dururken, ben de, pataklanmış bir sokak köpeği gibi, bir köşede bekliyorum. Sonuç aynı, ve...

Albergatore, dışarı çıkınca, elinin tersiyle çenesinin altını iki kez sildikten sonra, suratına doğru avazı çıktığıınca bağıyor:

— **Non ce mangiare! Non ce dormire!** (Ne yiyeceğin var, ne de yatacak yerin!)

Ve çekip gidiyor.

Yine de yiğit bir insan... İyi kalabilmek için uğraşıp didinen, acı çeken, elinden geleni yapan bir insan. Ama yaşamın böyle çabalara aldıracağı falan yok.

Kaldırımda sap gibi kaliverince, Belediye yapısının duvarına yaslanıp gözlerimi yumuyor, elini kolunu sallayarak uzaklaşan bu canı sıkkın otelcinin imgesini belleğime çakmaya uğraşıyorum. Ona kızmam olanaksız. Ayrıca, kimseye kızmıyorum. Kusur bende. Efendi gibi yaşamak istedim mi? Hayır.

Kendimi bildim bileli böyleyim. Ee? Rumen atasözü boşuna dememiş: “İnsanın kendi başına açtığı dertlere şeytan gelse çare bulamaz”.

Düşünmeden, limana doğru yürüyorum. Orda yalnız üstleri örtülü çatılar altında dağ gibi kereste yığınları var. Bu günden sonra geceyi orda geçireceğim. Vah zavallı giysilerim, ne de yeni daha! Ama dikkat ederim canım. . . Ayrıca, keresteler de temizdir herhalde: marangozlar için hazırlanmışlar çünkü.

Temiz ha? Hadi canım sen de!

Gecenin karanlığında, emekleye emekleye tırmanıyor, ve az sonra, insanın midesini bulandıracak kadar pis kokan ayaklara rastlıyorum. Hepsi de benim gibi **palikaraki** olan yatakhane arkadaşlarım bunlar! Ayağına dokunduğum arkadaş dostça homurdanıp “hepimize” yer var diyor.

Cebimdeki öteberiyi boşaltıp kendime küçük bir yastık yapıyor, paltomu üstüme çekip uzanıyorum. Ama bütün gece gözüme uyku girmiyor. Hava soğuk mu soğuk. . . Buz kesiyorum. Ayrıca, beklenmedik bir şey daha var: yatakhane arkadaşlarım bitlerini cömertçe bana aktarıyorlar. Hey ulu Tanrım! İnanılır gibi değil mübarekler! Evet, evet, bunlar morina lapasıyla beslenmiyor besbelli!

Ertesi sabah, büyük bir öfkeyle, “iş olsun da, ne olursa olsun” diyerek yola koyuluyorum. Bütün kenti ve limanı dolaşıyorum; bir kaynaşma gördüğüm her yere yanaşıp gülünç ücretler karşılığında çalışabileceğimi söylüyor, ama kısa bir süre sonra tüm çabalarımın boş olduğunu anlıyorum: Napoli halkı bile çok geliyor burdaki işlere ve hemen hepsi açlıktan kırılıyor. Bir saatlik iş için, taşınacak bir yük için on kişi yarışıyor. Akşam olunca, bütün gün ağzıma lokma koymadan, ortak çatımızın altına sığmıyorum; gerçi daha birkaç kurşum var “yedekte”, ama bunu da biricik avuntum olan sigaraya saklayıp canımın sıkıntısından yemek yemiyorum. Dolaşırken elimde bir bambu değnek var, onun yüzünden işe alınmadığımı sanıp, kaşınarak geçirdiğim ikinci geceden sonra, kereste yığınları üstüne bırakıyorum bastonu.

Yeniden her yanı dolaşiyor, sağa sola dirsek atıyor, ne denli yoksul olursa olsun, yaşamdan payıma düşeni istiyorum. Ama sıfıra sıfır, elde var sıfır!

Bunun üzerine, yazgımla barış imzalıyorum. Ayakkabılarımı eskitmenin yararı yok! Duvarlara tos atmanın da öyle! Barış! İnsanın kendi kendisiyle imzaladığı barış!

Yüreciğim her türlü duygudan yoksun, karnım aç, yorgunluktan bitkin bir halde kendimi bir park sırasına bırakıyorum. Limanın bitimindeki bir halk bahçesi burası. Tam karşımda, işsiz güçsüz bir sürü insan, buharlar çıkaran kocaman bir kazanın başında itişip kakışmakta.

Yaklaşıp bakıyor, gezici bir aşçının yemek dağıttığını görüyorum. Nedir acaba dağıttığı? Morina balığı mı? Hayır. Daha da kötüsü! Domuz derisiyle, lokantalardan toplanmış ekmek artıkları. Bunlar, elli litre kadar suda kay-

namakta; aşçıbaşı, nasıl kolayına gelirse, kepçeyle ya da eliyle derileri ya da ekmekleri alıp sırasını savanların bıraktığı bulaşık bakır kaba dolduruyor.

Kaçta acaba? Tabakları bir metelik! Üstelik istediğin kadar dolduruyorlar! Ve bir de güzel, Ulu Tanrım, bir de güzel! İnsanın ağzında eriyor. Ama acele etmek gerek, çünkü kazan göz açıp kapayıncaya dek boşalıyor... Ayrıca, Napoli'deki bütün **palikaraki**'lerin içinde ayaklarını yıkadığı söylenebilecek bu çorba konusunda da titizlenmemek gerek!

Ama herkese vız geliyor, bir elde metelik, öbüründe bakır kap, bir yiyen bir daha istiyor, alır almaz da keyifle mideye indiriyor. Sonra, eller cepte, gözler yarı kapalı, kayıtsız bir tavırla salına salına, tütüncüye gidiliyor, altı meteliğe bir "paket" tütün alınmıyor; yüksek sesle geçire geçire bir sigara sarılıyor, güneşli bir yere uzanıp tütürülüyor, o arada beyin meyın hak getire. Güzelim Napoli! . . .

Yazgısıyla barış imzalamış adam budur işte.

Ben de hem yazgıyla, hem Napoli'yle barış imzalıyorum: kirli gömleğimi çıkarıp temizini üstüne giyiyor, böylece iki kirli gömlek yerine iki temiz elde ediyorum.

Yalnız, talihsizliğe bakın ki, yaşama soğukkanlılıkla bakma konusundaki sayısız kararına rağmen, ne beynimin çalışmasını durdurabildim, ne eylemsiz kalabildim, dolayısıyla bu barışı hiç bir zaman on beş dakikadan fazla sürdüremedim. **Neye yarar** lâfi hiç bir zaman bir dakikadan fazla dostum olamadı. İnsanlık makinasını vınlatan her şey **bir işe yarar**, hattâ, domuz derisi ve artık ekme çorbasını ilk kez mideye indirdiğim gün işlediğime benzer bağışlanmaz hatâlar bile.

Ellerim cebimde, sigaramın keyfini çıkara çıkara yürürken bir çığırkına rastlıyorum, adam: "İki metelik koy, bir frank al!" diye bağırıp duruyor. Oyun da şu: bir masanın üstünde, ince bir zincire bağlanmış bir top var. Topun önünde de birkaç çomak, topla bunları yıkacaksın.

Kurnaz herif yuvarlağı eline alıyor:

— Bakın, Baylar, diyor; iyi nişan alıp bırakıyorsun: çomaklar yıkılıyor! İki metelik koyup bir frank kazanıyorsun. Bakın, işte böyle! . . .

Ve dediğini yapıp topu bırakıyor, çomaklar yıkılıyor. Belki de suç ortakları olan bir iki kişi daha yapıyor aynı işi. Gerçekten kolay. Ben de talihimi deneyeceğim!

Evet, ama hangi parayla? Çünkü kala kala tek bir meteliğim kalmış. Ne tasa! çok zor günler için sakladığım çakıya karşılık üç kağıtçının verdiği liretle oynarım!

Ah! diyorum kendi kendime, çomakları şöyle iki üç kez devirirsem, birkaç gün yaşayacak parayı çıkarırım! Ve topa yapışıp nişan alıyor, sonra bırakıyorum, ve . . . ve salak top, çomaklara hiç değmeden soldan geçip gidiyor. Hadi bakalım, iki meteliğim gitti bile!

Zararımı çıkarmalıyım. Ve hiç kuşkusuz, oyunu bilmemenin verdiği bir acemilik bu; iyi nişan alamadım herhalde. Oysa oyun son derece basit, kendi gözümle gördüm.

Yeniden topa yapışıyor, nişan alıyor, bırakıyorum: bu sefer de, bir önceki gibi çomaklara hiç mi hiç değmeden, sağdan geçip gidiyor. Vay canına, dört metelik etti! Nasıl bırakıp gidersin bu parayı?

Nişan alıp bırakarak devam ediyorum, ve top her seferinde ya sağdan, ya soldan geçiyor, onunla birlikte hem paracıklarım, hem de güzelim çakım haydut herifin cebine aktar oluyor!

Bozgun halinde, yüreğim birini öldürmüşüm gibi küt küt atarak yatakhaneme yollanıyorum, ağır bir uyku gerek bitleri, gerek işlediğim hatânın doğuracağı sonuçları duyup düşünmeme engel oluyor.

Napoli'de geçirdiğim üçüncü hafta demek olan bu yıldızlı haftanın sonunda, cebimde, son kurtuluş denemesi için ayrılmış Roskof'umdan başka bir şey yok. Ayrıca, pek bir para getireceğini de sanmıyorum, çünkü Napoli halkı her köşe başında, çalınmış mal olduğu söylenen, düzmece altın saatlar satmakta. Karşılarına çıkan her yabancıya, bacaklarına sürte sürte parlattıkları bu saatları göstermekte, hattâ satınalacak kazlar bile bulmaktalar. Kazığı yiyenler, genellikle, dünyanın dört bir köşesinde kelepik mal arayan İngiliz'ler oluyor.

Böylece, Roskof'um, ben istemeden kurtuluyor. Onun dışında kalan her şeyim satılmış durumda: gerek ufak para cüzdanım, gerekse kâğıt para cüzdanım; elde edilen paraysa gezici aşçının cebine giriyor. Allahın günü domuz derisinden yapılmış çorba içiyorum!

Gerçi çocukluğumdan beri severim bu çorbayı, ama şimdiye dek ne gördüm, ne de yedim bu kadarını! Saatlarca, her geçirişimde o haşlanmış kösele kokusunu andıran kokusuyla genzimi yakıyor.

Ama az sonra, çok daha sıvı bir şey gelecek ağzıma.

Şimdilik tam iki gündür açım, rıhtımda dolaşırken benim eski **albergatore**'ye rastlıyorum:

— Bir şey bulamadın mı daha? diye soruyor.

— Hayır.

— Yemek yedin mi?

— Hayır.

— Gel benimle: çok nefis bir şey var!

Handa, gerçekten harika bir etli yahni yiyorum.

— Nedir bu?

— Tavşan! diyor kemiklerden birini sıyırıp tuhaf tuhaf sıtırırken.

Onun bu haline pek aldırış etmiyor, ama okkalı kahvelerimizi yudumlarırken, çuvala tıkılmış bir kedini acı miyavlamalarına dayanamayıp soruyorum:

— Neden çuvala tıktınık bu zavallı kediyi?

— Yarınki yahni için, diye karşılık veriyor ciddî bir tavırla.

Ve sözünü bitirir bitirmez kalkıyor, kediyi çuvaldan çıkarıyor, boynuna ilmik yapılmış kalın bir tel geçiriyor, teli de taburenin deliğinden geçirdikten sonra üstüne çıkıyor, tele asılıp, umutsuzca debelenen hayvanı gözümün önünde boğuyor.

Teşekkür edip çıkıyorum. Daha avluya varmadan, bütün yediklerimi kusuyorum.

Rumen halkı geridir falan ama, hiç birimiz kedi, kurbağa, hattâ at eti bile yemeyiz.

Sindirmeyi beceremediğim bu kedi yahnisi, Napoli'deki son yemeğim oldu... oysa, herhangi bir değişiklik umudu besleyene dek daha sekiz gün geçmesi gerekecekti.

Bir gün, Flippo Santo kıyısında hiç bir erek gütmenden dolaşırken, gözüm büyük harflerle yazılmış kocaman bir duvar ilânına takıldı, olduğum yerde çakılıp kaldım. İlânda, bir sürü övgü arasında, şunlar yazılıydı:

DİLLERE DESTAN

H O H E N Z O L L E R N

VAPURU

(bu tarihte...)

DOĞRUCA

İSKENDERİYE'YE HAREKET

EDECEKTİR.

Bu dediğim, 1907 şubatının sonlarında geçiyordu.

Bu hârîka ilâm bir, bir daha okuyorum, yaklaşan kurtuluşun sevinciyle yüreğim kabına sığmıyor. Şu **Magnifico**, hele şu “doğruca” lâfına bak! Tam benim aradığım gemi bu! Kurtuldum gitti! Dümenine yapışıp gitsem de, bu uğurda birilerine öldürsem de, bu gemi beni kurtarmalı!

Ve başarıya ulaşacağımdan emin, içim umut dolu, eteklerim zil çalarak Napoli çevresindeki kırlara koşuyor, onlar üstünde yuvarlanıyor, köpekler gibi uluyor, türküler çağırıyorum:

Ah darbuka, darbuka

Yavaş, yavaş...

Siga, siga, yekâşe

Hey kiravendi, karakaşlari!

Ben böyle türkü çağırırken akşam oluyor, karnımsa yine aç... Vah bana vahlar bana, açım, ve ağzıma bir lokma bir şey koyana dek sekiz gün beklemem gerektiğini biliyorum, çünkü bu yemeği ya şu **Harika Vapur**'da, “doğruca” İskenderiye'ye giden gemide yerim, ya da... Yemeden yaşayan bir

adamım artık! Roskof'umdan başka satacak şeyim kalmadı, ama onu da beni **Hohenzollern**'in yanına götürecek sandalcıya vermeyi düşünüyorum!

Evet, aslan **palikaraki**'m, taşı toprağı yesen, otları kemirsen çaresi yok, böyle olacak bu iş...

Ve bir de çevreme bakıyorum ki, insanın dizine gelen bir Roma salatası tarlasındayım! Hemen bir tane koparıp dış yapraklarını yoluyor, göbeğini çıkarıyorum... Hadi bakalım dostum, cesaret! Morina balığına gık demiştin. Domuz derisi çorba mideni bulandırıyor! Kedi etini çıkardın. Eh! şimdi otur ota, sonra, tıpkı ilkbahar başlarında çayırlara yayılan kazlar gibi koş, oyna!

Nitekim öyle oldu: tam bir hafta Roma salatası yedim ve kaz gibi koştum!

Koskoca Napoli'de, yiyecek bir lokma ekmek bulamıyordum: tam bir hafta, bir lokma ekmek alabilmemi sağlayacak meteliğin düşüyle yaşadım! Bakkalardan aşırđığım tuza banarak salata yiyor, su içiyor, sonra ha babam koşuyorum! Tütünümse, yerde bulduğum izmaritler. Yatağım da, limandaki kereste yığı. Öyle kötiledim ki, dükkânların camekânına baktığım zaman ben bile kendimi tanıyamıyorum.

Ama "Tanrı uludur", ve yeryüzünde her şeyin bir sonu vardır.

İşte **Hohenzollern**! Bugün yola çıkacak. Rıhtımdan bakınca, ta uzaklarda dalgalanan bayrağı şöyle böyle seçiliyor. Gemiyle rıhtım arasında kız gibi motorlar işliyor. **Cook** acentası daha şimdiden giyimli kuşamlı hanımlar, beyler, kocaman sandıklar bavullar yolluyor ona.

Peki ya ben? Ben de ancak "doğruca" sefer yapan gemilerle yolculuk yaparım.

Hadi bakalım, **palikaraki**!

Bir sürü kadının kaynaştığı çamaşırhanenin önünde soyunup bir güzel sabunlanıyor, aynamı karşıma dikip tıraş oluyorum. Kadınlar gülüşüyor. Ben de öyle, çünkü bugün **Harika Vapur**'la yola çıkacağım gün!

Tıraş olduktan sonra takma yakamı boynuma geçiriyor, tıpkı benim de herkes gibi adam yerine konduğum günlerdeki gibi kravatımı da güzelce bağlıyorum. Sonra, bıyık fırçama takım elbisemi ve paltomu temizliyor, pabuçlarımın tozunu alıyorum. İşte yine iki dirhem bir çekirdek, saygıdeğer bir delikanlıyım!

Kimsenin yüz vermediği bastonumu almaya koşuyorum. Elveda, yata Khanem! Gemimi seçtim! Şimdi sıra Roskof'umda. Kime satmalı? Doğrusu ya, benim **albergatore**'den başka kimse de almaz mübareği!

Bütün cesaretimi toplayıp hana koşuyor, yukarı çıkmazdan önce saatımı çıkarıp bakıyorum:

— Sevgili Roskof! Yedi franga aldım seni! Ve tam dört yıldır kullanıyorum! Hainliğimi bağışla da, sandala vereceğim iki lireti kazanabilmem için elinden geleni yap n'olur!

İçeri giriyorum. İtalyan kahvesini içmekte. Beni böyle temiz pâk görünce gözleri faltaşı gibi açılıyor:

— **Monneda?** (Paralandın mı?)

— Evet, işin içinde para var, ama sizden isteyeceğim onu! Az sonra yola çıkıyorum, çünkü sizde yediğim son yemekten beri salatayla besleniyorum, salata-adam oldum nerdeyse! İşte saatim: yalvarırım, iki lireden bana!

Ve yapmak istediğim şeyi anlatıyorum kendisine.

Adamcağız, bayağı duygulanarak beni dinliyor, ağzını açmadan kafasını sallıyor, ve bu enfiye kutusu için iki yerine üç lireden bana. Kırarcasına sıkıyorum ellerini, sonra kurtuluşuma doğru uçuyorum!

Bir elimde bastonum, öbüründe bir sigara, görkemli bir tavırla rıhtıma gelip, sanki bilmiyormuşum gibi sandalcıya soruyorum:

— **Hohenzollern** nerde?

— Şurda efendim?

— **Doğruca** mı gidiyor?

— ... **Napoli - İskenderiye** efendim!

— Kaça götürüyorsun?

— İki lireden.

— Gidelim öyleyse!

Ve sandala atıyorum.

Zümrüt ayna üzerinde kayarken, küreklerin her iniş kalkışı beni açık seçik yılmıyandan uzaklaştırıp, belirsiz olduğu için daha da beter başka bir yıldıza götürüyor. Sandalcı beni iskelelerden birinin dibine yanaştırıyor, asma merdivenin başında bir **bersaglieri** (tayfa) ile bir güverte subayı dikilmekte.

İnsanın gözünü kamaştıran bir temizlik. Hep "kellifelli" insanlar. Öyle **kasastromatos** (güverte yolcusu) falan yok. Müthiş bir görkem. **Harika Vapur!**

Geminin çevresine toplanan Napoli halkı, sandallarda, gitari mandolin, keman ve akordeon eşliğinde dansetmekte. Bir gürültü bir patırtı ki, sormayın. Yolcular, sandallara ya da içi fıkır fıkır yüzücü dolu denize para atıyorlar. Yüzücüler, ağızlarında bir sürü ufaklık, lireden atacak elin hareketini gözlüyor, daha para suya düşmeden ok gibi dalıyor, onu, bir sonbahar yaprağı gibi salına salına aşağı inerken yakalıyorlar. Su yüzüne çıkınca, dişlerinin arasına sıkıştırıp yolculara gösteriyorlar.

Sandalcının parasını ödeyip yukarı çıkıyorum... "Bir horoz gibi"... Aa daha şimdiden gözlerim kararıyor, dizlerim titriyor, soluğum kesik; evet, heyecandan ölmek üzereyim!

Merdivenin başındayım... Adamlar kibarca selâmlıyorlar beni... Biri soruyor:

— Biletiniz?...

Yüzüme ölümcül bir dinginlik verip, yorgun bir tavırla karşılık veriyorum:

— Bir dostu geçirmeye geldim. . .

— Buyrun efendim.

Geçiyorum, ama nerdeyse bayılacağım.

Ondan sonra, vapurun kalkışına dek, aşağı yukarı bir saat, ömrümün en korkunç anlarını yaşadım! Bu işkenceye denk başka bir şey tanımıyorum ben, ne açlık, ne hapisane, ne de kanlı yarasarlar bunun kadar kanlı olabilir. Ancak karşılık verilmeyen bedensel aşkın acısı, insanın bağırsaklarını deşen bu sancıyla yarışabilir herhalde.

Evet, çektiğiniz tıpatıp şudur: yaşamınızdan birtakım parçacıklar kopmakta, siz istemeseniz de, göktaşları gibi cayır cayır yanmakta ve en değerli yanınızı, **yaşama sevincinizi** de alıp götürerek sonsuza yuvarlanmaktadır. Ondan sonra artık bir kemik yığınından, acı acı sırtan, mızıl mızıl mızılanan ve öbür insanların **zavallılık** dedikleri bir iskeletten başka bir şey değilsinizdir.

Hemen gidip o külçe gibi vücudumu geminin iskele tarafındaki parmaklığa atıyor, alev alev yanan başımı direklerden birine yaslıyorum. Ordan iskeleyi görebiliyorum, şimdi artık bütün yaşamım ona bağlı, yukarı çekilmedikçe, adamın birinin gelip enseme yapışması olasılığı buldukça korkunç bir gözdağı gibi önümde dikilecek; beni yakalayan ne yapar acaba? Polis motoruna mı atar? Yoksa yoksul bir kente mi? Hayır, hayır; salata tarlasına!

Artık, adım gibi bildiğim, hiç korkmadığım, yine de dayanabileceğim yoksulluk falan değil, salata gözümü yıldırır. Bir hafta morina lapası, sonra bir hafta domuz derisi çorbası ve ardından bir hafta salata! Yoksulluk filan değil bu: ota doymuş, ama her an yeniden otlamaya gönderilebilecek biriyim ben! Ve işin kötü yanı, ayağımın dibindeki denize atlamaya da hiç niyetim yok, ölümü aklıma bile getirmiyorum: yaşamak istiyorum, yaşam da, Napoli de, şu salak insanlık da hoşuma gidiyor. Yalnız şu Allahın cezası salatadan hoşlanmıyorum!

Ve ardından geçen her beyaz gömlek, her kep, ense kökümdeki her kıpırtı – bu iş tayfalara bir buyruk vermek, tırabzannın üstünden denize para atmak ya da tükürmek için de olsa – iki elin az sonra yakama yapışacağı, beni o uğursuz merdivene götürüp salata tarlasına fırlatacağı kamsını veriyor bana.

Kanımın, ateşe yaklaştırılan mum gibi eridiğini hissediyorum. Benim için yaşam durdu, güneş, tıpkı gözümü ayıramadığım iskele gibi hiç kıpırdamıyor artık.

Kendi kendimi yüreklendirmek üzere cebimden, ezbere bildiğim **Om-bra**'yı çıkarıyor, okuyormuş gibi yapıyor, ama tek bir satırını göremiyorum; gözümün önünde yalnız hiç kıpırdamayan iskele, geçerken orama burama sürtünen kollar ve. . . ve bir de salata tarlası var. Görebildiğim tek şey bunlar.

Gözlerimi başka bir şeye, düşler evrenindeki bir şeye dikmeye uğraşy-

orum: alınımı parmaklığa yashıyor, gözümü Vezüv'e dikeyor, yanardağın harekete geçeceği, önce ağır ağır, sonra gittikçe hızlanarak bu kıyılardan uzaklaşacağı dakikayı bekliyorum.

Bekliyorum. Ama hiç bir şey yerinden oynamıyor. Yanardağ alınımı dayadığım parmaklık, insanı doğruca salata tarlasına götüren şu bıçak gibi keskin ve parlıtlı basamaklı iskele, her şey, ama her şey kıpırtısızlığa gömülmüş. Bir tek ben hareketliyim, yalnız benim yüreciğim dünyanın tüm korkularıyla çarpmakta, yalnız beni diledikleri yere çekip götürebilir, kolumdan tuttukları gibi salata tarlalarının ortasına atabilirler; ondan sonra, kazlar gibi yalnız otlarla beslenir, günde yüz kere yemek yer, yüz kere ederim.

Kollarımı parmaklığa dolamış, gözlerimi Vezüv'e dikmiş beklerken, **Ombra**'nın, geçmek bilmeyen günler boyunca biricik yoldaşım, sırdaşım, dostum olan **Ombra**'nın hâlâ elimde durduğunu hatırlıyorum, ve kendi kendime, dünya kocaman, bir düşenin bir daha kalkamayacağı salata tarlasıyla, insanlar neden oturup da duygulandırıcı **Ombra**'lar, dokunaklı **Ombra**'lar yazarlar acaba? diye düşünüyordum.

Müthiş bir **vu-uu-uuu** sesi yeri göğü inletip dişlerimi parmaklığa çarpıtıyor.

Şu anda öylesine kuş gibi bir **palikaraki**'yim ki, ensemeye yapıştıkları gibi diledikleri yere, domuz çorbası kazanına ya da Napoli çevresindeki tarlalara bırakabilirler beni. Soluk falan almıyorum artık, parmaklığa yapışıp iskeleye, ben rüzgâra kapılıp uçacak bir tüy haline gelmeden yukarı kalkması için yalvarıyorum. Sevinmeye hakkım olup olmadığını bilmiyorum. Birinci **vu-uu-uuu** ile üçüncü arasındaki geçmek bilmeyen süre öylesine acımasız ki, bir dakika içinde belki bin kez yanıma gelip ensemeye yapışabilir, tüy gibi kaldırıp **doğruca** kurtuluşuma giden şu umutsuz gemiden atabilirler beni.

Derken, arka arkaya önce iki, sonra üç düdüğü sesi, ve güçlü kolların o hain iskeleyi kendilerine doğru çekip yukarı aldıklarını görüyorum. Gemi, yerküreyi altında fırıl fırıl döndürerek, görkemli bir tavırla hareket ediyor. Limandan çıkarken duruyor, kılavuz kaptan şalupasına iniyor. Kısa bir **vuu!** – Napoli'li kılavuz kaptana ve salata tarlalarına gönderilen çelibice bir selâm – ve sonra yeniden yola koyuluyor, koskoca gemi bütün gücüyle sarsılır, rüzgâr ipleri şapırdatır, yolcular paltolarının yakasını kaldırırken, engine açılıyor.

Bunun üzerine, yüksek sesle:

— Bu seferki beni **doğruca** kurtuluşa götüren gemi işte! diyorum.

Ve ağzımda sigara, ellerim cebimde, bastonum omuzunda, kafa tutar-casına, göğsümü gere gere, kaptan köşkünün altında dolaşılıyor, adama dönüp:

— Ee, ahbap!... Keyfin yerinde mi, ha? diye bağırarak istiyorum.

Gece oldu. O güzelim Akdeniz gecelerinden biri bu... Gemi yavaşlıyor... Öyle, ansızın, fol yok yumurta yokken!... Denizin ortalık yerinde...

— Ne var, n'oluyor?

Salonlar ve kamaralar boşalıyor. Herkes güverteye çıkıyor, her mevkinin güvertesi ayrı, yemek yiyenler de, mideleri bozuk olduğu ya da kimse gelip kendilerini çağırmadığı için yemeyenler de dışarda şu anda.

— Ne var, n'oluyor?

Stromboli yanardağına gelmişiz! Ve epey yakışıklı bir adam olan Kaptan dostum, dünya kurulalı beri ateş püsküren bu öfkeli dağı rahatça seyredibilmemiz için **Harika Vapur**'unu yavaşlatmış. Şuna bakın! İki adım ötemizde sanki! Tepesindeki düzenli püskürük kıvılcığı, kısa sürelerle, karanlığı aydınlatmakta. Yukarı kesimde iyice kızıl olan lâv patikası, yer yer kesilerek, zigzag yaparak aşağı doğru iniyor, gittikçe kararıp dağın eteklerinde görünmez oluyor; dağın eteğindeyse, dev gibi bir fokurtu gecenin sessizliğini bozmakta. Eşsiz, unutulmaz bir görünüm. Gemi, az sonra, yine eski coşkunluğuyla yola koyuluyor.

Yere çöküp, dingin gecenin karanlığında sigaramı tütürüyorum. Yakında sökün edecek biletleği düşünüyorum. . . Ama, geleceği varsa, göreceği de var! Bak bakalım nasıl karşılayacağım kendisini! **Doğruca** sefer yapan bir gemide miyim, değil miyim? Ee? Ne diye başımı ağrıyorsunuz öyleyse? Gözdağı bitti azizim! Yola çıktık bir kez, gittiği yere kadar gideceğiz, öyleyse, gerisi vız gelir bana! Kömür ocağına mı atacaksınız: aman ne iyi! Payıma düşen kömürü çıkarmam dedim mi! El arabasının sapına yapışmaya hazırım! Evet, yol paramı dünyanın en pis, en bayağı işiyle ödemeye hazırım, ama Tanrı aşkına, insan gibi davranın, bırakın da çıkayım şu salata tarlasından; benim de bir lokma ekmek yemeye hakkım var herhalde!

Ben böyle sigaramı tütürür, şu **Harika Vapur**'da başıma gelecekleri düşünürken, tıknazca bir adam da tam karşımda durmuş, sırtını korkuluğa dayamış, kalın bir sigar içeriyor. Bir süredir gözünü benden ayırmıyor, ama umurumda değil!

Bu temiz yüzlü, kasketini burnuna yıkmış, sırtındaki gabardinle ağızındaki sigar gecenin karanlığında ısl ısl ıslıdayan adam ne istiyor acaba benden?

Bir şey istediği yok, Avusturya'lı; yolcularla Viyana Almancası konuştuğunu duydum. Bulduğumuz üçüncü mevki güvertesinde bizden başka kimse kalmayınca, ansızın, İtalyanca soruyor:

— Hangi kamarada kalıyorsunuz?

— Kamaran falan yok.

— Nasıl olur! Burda herkesin kamarası var. Anahtarımızın numarasına baksanıza.

— Anahtarım yok ki.

Önce şaşırıyor, sonra durumu kavrayıp gülümseyerek gelip yanıma çöküyor:

— Sakın bir. . . bir şey olmayasınız?

— Evet, **palikaraki**'yim ben!

- Ve yemek de yemediniz tabii? . . .
— Yoo, yedim, yedim! Bir ton salata yedim. . .
— Gelin benimle!

Kamarasında, heyecanlı bir buldog köpeğini andıran hareketlerle bavulunu açıyor, içinden sandöviçler, yağlı reçelli dilimler, muzlar, portakallar, Malaga şarabı çıkarıp tıkabasa doyuruyor beni, içirdikçe içiriyor. . . Ardından, gelsin misk kokulu pürolar, nefis sigaralar.

Ah, **palikaraki**, ah! insanoglu yaptığı iyiliğin de, kötülüğün de karşılığını görüyor şu yeryüzünde.

— Hiç korkmayın! diyor benim yiğit Viyana'lı. Lüks bir gemi bu. Yolda bilet denetimi filan yapılmaz. Gemiye binerken biletinizi alır, anahtarınızı verirler. O kadar. . . İyi ama, kuzum, nasıl bindiniz gemiye?

— Şey. . . salatadan ötürü!

Şimdi de yatacak bir yer bulmalıyım. Peki ama nerde? Her yerde tabii.

Üçüncü mevki yemek salonunun üstünü örten kare biçimindeki tavana uzanıp uyuyorum. Sabahleyin bir el omuzuma yapışıp sarsana dek kütük gibi yatıyorum. Sıkın bir tavırla başımı kaldırıyorum: beyaz gömleli, gülyüzlü bir genç adam eğilmiş üstüme:

— **Fokista lei?** (Şoför müsünüz?)

— **Fokista. . .**

Ve paltomu kafama çekip yeniden dalıyorum. Az sonra, aynı el omuzumda, aynı yüz karşımda:

— **Passagieri lei?** (Yolcu musunuz?)

— **Passagieri. . .**

Delikanlı kahkahayı basıyor:

— Hah, hah, ha! Ne şoför, ne de yolcusun sen, serserinin tekisin! Düş ardıma bakayım!

Hay Allah kahretsin! Ne yapacak acaba bana? Biletçiye mi götüreceksin? Yoksa kömür taşımaya mı? Elveda Malaga şarabı, sandöviçler, sigarlar!

Yoo, hiç de öyle değil! . . . Tam tersine: onca sıkıntıdan sonra, iyilikler birbirini izlemekte! Böyledir işte yaşam.

Tepesinde uyuduğum yemekhaneye götürüyor beni. Kahvaltı saati. Yolcular yemeklerini yemişler, üç kişilik bir sofrada iki kişilik kahvaltı duruyor.

— Deniz tutmuş adamları! Seniyse hiç bir şeyin tuttuğu yok! Hadi yumul bakalım!

Kuzu sürüsüne düşen aç kurt gibi saldırıyorum tereyağının, reçelin, sıcacık sandöviç ekmeklerinin, o kaymaklı sütün, nefis kahvenin üstüne, ve onca salatayla anası belenmiş zavallı barsaklarıma güzel bir şölen çekiyorum. Kilerci, kollarını kavuşturmuş, sevinçten ışıldaayan yüzüyle bana bakıyor:

— Hiç acele etme! Rahat rahat ye! Sen yemesen, denize, köpek balıklarına atılacak bütün bunlar! . . . Ayrıca, nah bu kadar kızartma etler de öyle! . . .

Pabuç kadar **kugelhopf**⁵ da!.. Yallah denize!

Denize ha... Köpek balıklarına... Ve bana, benim gibi milyonlarca insanaysa: yeşil salata, domuz derisi çorbası, bok!

Hey gidi insanlık hey! Ne salaksın... Kötü olmaktan çok salaksın.

.....

Üç gün üç gece, masmavi denizle, gökyüzüyle kucak kucağa... Zaman zaman azıtan, neşeli Akdeniz. Arasına surat asan, güzel mi güzel bir hava.

Üçüncü mevkinin mutfağında – artık hiç titremeyen sapasağlam bacaklarımı germiş, kollarımı sıvamış, tabak çanakla hokkabazlık ederken – lumbos deliğinden, birbirine girmekte olan denizle göğü seyrediyor, bir yandan da avaz avaz türkü çağırıyorum:

Ah darbuka, darbuka!

Yavaş, yavaş...

Ve birden, bizim **Harika Vapur**, güpegündüz, kabaran denizin ortalık yerinde duruveriyor! Ne var, n'oluyor? Herkes güverteye fırlıyor.

Zavallı bir Yunan şilebinin başı dertte. Gemi bomboş, dümeni kırılmış, dalgalara kapılmış gidiyor. **Hohenzollern**, usulca ona yanaşmaya çalışıyor. Megafonla konuşuluyor.

— Olsa olsa sizi gemiye alırız! diye bağıyor bizimkiler, İtalyanca.

— Gemiye yedeğe alamaz mıydınız? diye soruyor Yunan'lılar.

— Olmaz! Yolcu gemisi bu!

Ben de bağıyorum:

— Olmaz! **Doğruca** sefer yapan bir gemi bu!

Ve Kaptan arkadaşım, makinacılara işaretini veriyor: **drin!... drin!...**

tam yol ileri!...

Hadi eyvallah!... Her koyun kendi bacağından asılır azizim.

.....

Ve işte geldik!... Pırıl pırıl bir sabah vakti: **vuu!... vuu!... Hey, klavuz, gel bakalım!...**

İskenderiye rıhtımına yanaşıyoruz.

Önce Avusturya'nın, sonra yiğit garsonun ellerini sıkıyorum, kırarcasına.

Garson:

— Şu bambu bastonunu versene bana, anı olarak! diyor.

Al dostum, al!... Ve hoşça kal!...

Hey gidi, Fransa, hey! 1907'de girmek kısmet olmadı! Ancak on yıl sonra... ve apayrı bir kapıdan gireceğim oraya!...

Doğruca benim tonton Binder'in evine koşuyorum...

⁵Üzümlü Alsas keki.